

ÜÇÜNCÜ DÖNEM İSTİKLAL MAHKEMELERİ VE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE “ERKLER” ARASI İLİŞKİLER

Aslı Yılmaz UÇAR,* Esra DİK**

Kısa Özet

İstiklal Mahkemeleri, savaş koşullarında asker kaçaklarını engellemek üzere kurulmuş, savaş dönemi olağanüstü koşulların bir parçasıdır. Ne var ki barış sağlandıktan ve Cumhuriyet’in ilan edilmesinden sonra da varlığını korumuş ve bu dönemde rejimi koruma işlevi kazanmıştır. Her iki dönemde de mahkemeler, yargı görev yetkisinin, yürütme ile birlikte yasama organında yoğunlaştığı konvansiyonel sistemin bir parçasıdır. Mahkeme üyeleri Meclis tarafından Meclis üyeleri arasından seçilmekte, mahkeme kararları Meclis tarafından onaylanmaktadır, vb. Bu bağlamda, İstiklal Mahkemeleri erkekler arası ilişkilerde, yasama organında daha sonra da yürütme organında yargı-yetkisinin yoğunlaşmasına neden olan yapılar haline gelmiştir. Konvansiyonel sistemden parlamenter sisteme geçiş ve dönemin güvenlik temelli siyaseti temelinde yaşamada yoğunlaşan yargı yetkisi yürütmeye, Bakanlar Kurulu’na kaymış görünür: İstiklal Mahkemesi kurulmasına karar verme, İstiklal Mahkemesine sevk yetkisi, vb. Bu bağlamda İstiklal Mahkemeleri bu dönemde yürütmeyi yargısal yetkilerle donatarak güçlendiren önemli birer araç haline gelmiştir.

Çalışmanın amacı, İstiklal Mahkemeleri ışığında erken Cumhuriyet Dönemi’nde Türkiye’de erkekler arası ilişkilerin gelişimini incelemektir. Çalışma kapsamında, 1923’den başlayarak erkekler arası ilişkiler ve İstiklal Mahkemeleri, özellikle üçüncü dönem İstiklal Mahkemeleri, 1927 yılında kapatılmalarına kadar izlenmektedir. Çalışmada, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi taramaları kullanılmış; kuramsal çözümleme için TBMM Zabıt Cerideleri ile Gizli Celse Zabıtları ve araştırma / inceleme yazılarından yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstiklal Mahkemeleri, erkek ayrılığı, yasama,-yürütme-yargı, güç yoğunlaşması, yargı bağımsızlığı, yürütme erki / gücü, Erken Cumhuriyet Dönemi

The Courts of Independence of Third Generation and the Relation of Powers in the Early Republican Turkey

Abstract

The Courts of Independence (İstiklal Mahkemeleri) were established as a part of the “extraordinary conditions” of the war-period in Turkey to prevent desertions. However the Courts were not abolished even after the settlement of the peace and the proclamation of the Republic but maintained to function as guarding the regime. Courts even before or after the Republican regime should be treated as a symbol of the conventional-parliamentary system that the judicial power is concentrated within the legislative power: the members of the courts are nominated and elected by and among the members of the Parliament, court decisions of death penalty are subject to parliamentary approval, etc. In this context, the Courts of Independence causes the jurisdictional power to concentrate in the legislature. However, through the amendment of the governmental system and the security-oriented politics of the period, the judicial power, concentrated in the legislature appears to have shifted to the Council of Ministers: the decision to establish the Independence Court, the

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi İİSBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, asli.ucar@kemerburgaz.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Mersin Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, esradik@mersin.edu.tr

authority to refer to the Court of Independence, etc. In this context, the Court of Independence has become an important means of equipping and strengthening the executive with judicial authorities in this period.

The main aim of the study is to grasp relation of powers in the light of the Courts of Independence. In the scope of the study, from 1923 onwards, power relations and the Independence Courts, especially the third-generation Independence Courts, were followed until they were closed in 1927. In the study, the records of the Prime Ministry Republic Archives were used; for the theoretical analysis, TGNA Memorandum and Secret Session Memories and research / review were exploited.

Keywords: The Court of Independence, separation of power, executive-legislative-judicial branch, concentration of power, judicial independence, executive power, Early Republican Era in Turkey

Giriş

1923 ile 1927 yılları arasındaki Üçüncü Dönem İstiklal Mahkemeleri 1923 yılı öncesindeki “savaş” koşullarının “olağanüstü” mahkemeleri değil; 1923 sonrasında “barış” koşullarına geçilmekle birlikte, varlığını koruyan “olağanüstü” mahkemelerdir. 1923 sonrası mahkemeler, yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki ilişkiler ve yargısal yetkilerin yürütmede toplanması ve gücün yürütmede merkezileşmesi sürecini çözümlenmek üzere bir araç olarak ele alınacaktır.

İstiklal Mahkemelerinin Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak dönemselleştirilmesinin temelinde işlev farklılıkları yatmaktadır. Koçin’in belirttiği üzere “Cumhuriyet öncesinde kurulan mahkemeler genel anlamda Anadolu’nun işgalden kurtarılması ve BMM Hükümeti’nin otoritesinin sağlanması konularında çok önemli görevler üstlenmişlerdir. Cumhuriyet sonrasında kurulanlar ise Millî Mücadele’nin önde gelen isimleri arasında baş gösteren siyasi çekişmeler ve inkılaplar çerçevesinde faaliyet gösterdiği izlenimini vermektedirler.”¹

Erken Cumhuriyet döneminde, liberal devlet teorilerinin temelini oluşturan yasama yürütme ve yargı arasındaki *erkler ayrılığı* ve erkler arası ilişkilerde *yargının bağımsızlığı* ilkelerinin uygulamaya geçtiğinden bahsetmek güçtür. Tüm yetkilerin, 1920’de kurulan Meclis’te toplandığı Meclis Hükümeti sisteminden, zaman içerisinde parlamenter rejime evrilen süreçte Meclis’den ayrılan ve güçlenen yürütme, özellikle 1924 sonrasındaki sıkıyönetim ve rejimi koruma refleksine dayanan dönemin güvenlik temelli siyaseti temelinde yargı yetkilerini de kendisinde toplamıştır.

Çalışmanın amacı, erken Cumhuriyet döneminde erkler arası ilişkileri çözümlenmektir. Bu doğrultuda, İstiklal Mahkemeleri bir örnek olay olarak seçilmiş; İstiklal Mahkemeleri eksenindeki tarihsel gelişmelerle erkler arası güç kayması ve yürütmede güç yoğunlaşması takip edilmiştir. Çalışma kapsamında, Cumhuriyet sonrasında kurulan İstiklal Mahkemelerinin kuruluş - işleyişi ve uygulamaları yasal ve yönetsel düzenlemeler ile yasama organı içindeki çatışmalar temelinde erkler arası ilişkiler incelenmiştir.

1 Abdülhakim Koçin, *İstiklal Mahkemeleri 1. Cilt*, (TBMM: Ankara, 2015), s.XIII.

1920 – 1923 Meclis Hükümeti Sistemi - Birinci ve İkinci Dönem İstiklal Mahkemeleri

23 Nisan 1920'de "salahiyet-i fevkaladeyi haiz" [olağanüstü yetkilere sahip] olan Büyük Millet Meclisi (BMM) toplanmış ve 1 sayılı "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Sureti Teşekkülü Hakkında Heyeti Umumiye Kararı" ile Meclis hukuksal varlık kazanmıştır.² Meclis, egemenliğe sahip çıkmak adına tüm yetkilerin yoğunlaştığı olağanüstü yetkilere sahip bir yapı olarak doğar. Ancak Meclis'te yoğunlaşmış yetkilerden yürütme yetkisinin devredileceği, Meclis'in kendi içerisinde bir yürütme organının doğması da gerekli görülmüştür. Nitekim Meclis'in üçüncü birleşimde bir "icra vekilleri heyeti" [bakanlar kurulu] kurulması konusunda Meclis'e teklifler sunulmuştur. Öncelikle kurulacak icra vekilleri heyetinin geçici olacağına dair bir uzlaşma vardır ve geçici de olsa bir icra vekilleri heyeti kurulmasına ilişkin farklı üç teklif gelmiştir. 1) Mustafa Kemal Paşa'nın "İcra Vekilleri" teklifi; 2) Celaleddin Arif Bey'in "Muvakkat İcra Vekilleri" teklifi; 3) Tokad Mebusu Nâzım Bey ile arkadaşlarının "Mecliste her kısmı idarî için birer encümen teşkili ile bu encümenlerin aksamı idareyi murakabe etmesine ve bütün mesuliyeti deruhde eylemesine" ya da kısaca yürütme yetkisinin encümenler eliyle kullanılmasına dair teklifi.³

İcra Vekilleri Heyeti'nin kurulmasına ilişkin Meclis Genel Kurulu'nda yapılan görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla Meclis içerisinde ayrı bir "yürütme organı"nın doğmasına kuşku ile yaklaşılmaktadır. Öyle ki Mustafa Kemal'in icra vekilleri oluşturulmasına dair teklifine getirilen eleştirilerin temelinde kalıcı bir hükümetin yerleşeceği endişesi yatmaktadır. Endişe, Anayasa Hukukçusu Celaleddin Arif Bey'in önerisiyle giderilmiş görünür ve söz konusu öneri kabul edilir. Celaleddin Arif Bey, Mustafa Kemal'in önerdiği "vekâlet kurulum" teklifine yönelik henüz zamana gereksinim duyulduğunu, bu sürede idari işlerin aksamaması adına on beş kişilik bir encümen teşkil edilmesine, bu encümenin konuya dair detaylı bir araştırma yapmasına ve araştırma sonucunda bir kanun tasarısı hazırlamasına gerek duyulduğunu belirtir. Celaleddin Arif Bey, bu kanun çalışması tamamlanincaya kadar "muvakkat" [geçici] bir icra vekilleri heyetinin görevlendirilmesini; kanun kabul edildikten sonra da icra vekilleri heyetinin kanun gereğince yeniden örgütlendirilmesini önermiştir.⁴ Bu öneri doğrultusunda 25 Nisan'da içeriği yalnızca "kuvve-i icraiye teşkiline karar verildi" şeklinde düzenlenen, 5 sayılı "Kuvve-i İcraiye Teşkiline Dair Heyet-i Umumiye Kararı" alınmıştır.⁵ Söz konusu Karar, yürütme organının ilk hukuki dayanağıdır. Ne var ki, yürütme organının nasıl teşkil edileceğine dair kanuni boşluk devam etmektedir. Bu doğrultuda, 2 Mayıs'ta "İcra Vekillerinin Sureti İntihabına Dair Kanun" kabul edilir. Kanun ile İcra Vekilleri Heyeti'nin ilk maddede sayılan farklı işleri görmek üzere "on bir zattan" oluşacağı; vekillerin (zatların) Meclis içerisinde ve Meclis tarafından "ekseriyeti mutlaka" [mutlak çoğunluk] ile seçileceğini hükme bağlamıştır.⁶

Mayıs ayında benimsenen Kanun çerçevesinde yürürlüğe giren, Meclis'in kendi üyeleri arasından tek tek icra vekillerini seçmesine dayanan işleyişte bir takım sorunlar baş göstermiştir. Vekillerin istifası sonrasında aday çıkmaması, adayın Meclis tarafından seçilememesi, icra vekilleri heyeti arasında uyumsuzluk, vb. gibi sorunlar nedeniyle icra vekillerinin seçimine ilişkin bir düzenleme ihtiyacı doğmuştur. Buna istinaden 4 Kasım'da kabul edilen 47 sayılı "İcra Vekilleri Kanununun İkinci Maddesini Muadil Kanun" ile icra

2 Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC) Devre:1, İcra Senesi:1, C:1, İcra:1, 23 Nisan 1336 [23 Nisan 1920].

3 TBMM ZC Devre:1, İcra Senesi:1, C:1, İcra:3, 25 Nisan 1336 [25 Nisan 1920].

4 TBMM ZC Devre:1, İcra Senesi:1, C:1, İcra:3, 25 Nisan 1336 [25 Nisan 1920].

5 TBMM ZC Devre:1, İcra Senesi:1, C:1, İcra:3, 25 Nisan 1336 [25 Nisan 1920].

6 TBMM ZC Devre:1, İcra Senesi:1, C:1, İcra:9, 2 Mayıs 1336 [2 Mayıs 1920].

vekillerinin Meclis Başkanı tarafından Meclis üyeleri arasından göstereceği adaylar arasından seçilmesi şeklinde değiştirilmiştir: “İcra Vekilleri Büyük Millet Meclisi Reisinin Meclis azalarından göstereceği namzetler meyânında [adaylar arasından] ekseriyeti mutlaka ile intihap olunurlar”⁷

1920 yılında kurulan Büyük Millet Meclisi yasama ve yürütme yetkilerini kendisinde toplamakta ve Meclis Hükümeti Sistemini benimsemektedir. Meclis vekâlet vererek kendi içinden her bir hizmeti temsil eden vekillerden oluşan (tek başına ve heyet olarak sorumlu) bir heyeti yine kendi içinden seçmektedir. Bu hükümet sistemi, 1921 Anayasası ile güvence altına alınmıştır. 20 Ocak 1921 tarihinde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edilmiş, 2. maddesinde yer alan “İcra kudreti [yürütme gücü] ve teşri salahiyeti [yasama yetkisi] milletin yegâne ve hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder [görünür ve toplanır]” ifadesi ile güç-birliği ilkesi benimsenmiştir.⁸ BMM tek egemen / yetkili organdır ve diğer tüm yetkiler onun vesayeti altındadır. İcra Vekilleri Heyeti de BMM’den doğan ve ona bağımlı, denetimi altında çalışan *kurul tipi* bir organdır.

Yukarıda aktarılan kuruluş özellikleri itibarıyla, yasama ve yürütme yetkilerinin Meclis çatısı altında toplandığı söz konusu tarihsel dönem, tam anlamıyla bir Konvansiyon özelliği taşımaktadır.⁹ Nitekim Fransa’daki Meclis Hükümeti sistemine benzer şekilde “23 Nisan 1920 tarihinde Ankara’da toplanan Büyük Millet Meclisi yasama, yürütme ve hatta yargı yetkilerini elinde bulunduran bir organ olarak doğmuştur.”¹⁰

BMM’nin kabul ettiği 2 sayılı “Hiyanet-i Vataniye Kanunu” Meclis’i yargısal yetkilerle donatır. Vatana ihanet suçunu düzenleyen Kanun gereğince “Büyük Millet Meclisinin meşruiyetine isyanı mutazammın kavlen veya fiilen veya tahriren [sözlü veya filli veya yazılı] muhalefet veya ifsadatta [fesatlıkta] bulunan kesian [insanlar] haini vatan” addolunacaktır ve vatan haini ilan edilen kişilerin yargılamasında yetki bidayet ceza mahkemeleri veya en yakın mahkemede olacaktır.¹¹ Ancak savaş koşulları altında asker kaçaklarının önlenmesi büyük bir sorun teşkil etmekte ve söz konusu Kanun’un yeterli olmadığı gerekçesiyle yeni bir düzenleme ihtiyacı ortaya çıkar ve 21 sayılı “Firariler Hakkında Kanun” kabul edilir.¹²

İstiklal Mahkemelerinin temel özelliği Meclis içerisinden doğmasıdır, Mahkemeler 3 üyeden oluşmakta ve üyeleri Meclis içerisinden seçilmektedir. Mahkeme sayısı ve kurulacakları bölgeler *icra vekilleri heyetinin teklifi* üzerine yine Meclis tarafından belirlenecek, yürütme yetkisi de doğrudan BMM’ye ait olacaktır. Askeri ve sivil memurlar mahkemelerin emrine verilmiştir. Mahkeme kararları, “BMM adına” uygulandığı için, her normun üstünde kabul edilecektir.¹³

“İstiklal Mahkemeleri Teşkilî Hakkında Heyeti Umumiye Kararı” ile de şekli şartlar yerine getirilmiş ve bölgeler belirlenmiştir.¹⁴ Ancak bu karar alınırken, Meclis’te İstiklal Mahkemelerine yönelik eleştirilerin yoğun

7 TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:1, İçtima:94, 4 Teşrisani 1336 [4 Kasım 1920].

8 TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:7, İçtima:135, 20 Kanunisanı 1337 [20 Ocak 1921].

9 Fransa’da 1792-1795 yılları arasında kurulan Konvansiyon Meclisi, Meclis Hükümeti sisteminin ilk örneğidir ve Fransa’da da bu dönemde “yasama, yürütme ve hatta yargı kuvvetleri” bir meclisin elinde toplanmıştır (Kemal Gözler, *Anayasa Hukukuna Giriş*, 4. Baskı, (Bursa: Ekin Kitap Yayınları, 2004).

10 Mehmet Turhan, “Meclis Hükümeti (Konvansiyon Kuramı)”, *AÜ SBF Dergisi*, 46/1 (1991):457.

11 TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:1, İçtima:7, 29 Nisan 1336 [29 Nisan 1920].

12 TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:63, 11 Eylül 1336 [11 Eylül 1920].

13 Nuray E. Keskin, “1920: Bağımsız ve Halka Doğru Yönetim”, *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1919-1928 Cilti*, s.195-453, Ed: Nuray E. Keskin (Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012), s.245.

14 TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:67, 18 Eylül 1336 [18 Eylül 1920].

bir şekilde açığa çıktığı da görülmektedir. Teklif 14 bölgede mahkemelerin kurulmasını öngörmektedir. Meclis üyelerinin büyük bir kısmı bu mahkemelerin birer *cephe gerisi mahkemesi* niteliği taşıdığı ve ivedilik taşımayan bölgelerde kurulmasının da yersiz olduğu fikrindedir. Bu nedenle bazı vekiller bölgelerin, mahkemelerin kuruluş amacını aşmayacak şekilde belirlenmesi gerektiğini öne sürmektedirler.¹⁵

HAMDÎ NAMİK BEY (İzmit) — “Efendim Hasan Fehmi Bey biraderimizin buyurduğu gibi biz, istiklâl mahkemelerini, yalnız cephe gerilerinde ifayı vazife etmek üzere kabul ettik. Şimdi on dört mahkeme teşkiline lüzum yoktur. Esasen bu mahkemeler sabit değil, seyyar bir vaziyette bulunacaklar. Binaenaleyh, bendeniz bütün cephe gerilerinde olmak üzere Konya, Eskişehir, Isparta, Bolu’da teşkilini muvafık buluyorum ve tabii buralara mücavir ve muhat olan [komşu ve bitişik] kaza ve livalar da oraya merbut olur [bağlı]. Yalnız dört mahkemenin şimdilik teşkili kâfidir. On dört mahkemeye üç kişiden kırk iki kişi eder. Kırk iki kişi gittikten sonra bu Meclis tabiatıyla inhilâl eder [dağılır]. Bunu nazarı dikkati âlinize arz ederim.”

Mahkeme üyelerinin seçiminde çekimsellerin çok olması İstiklal Mahkemelerine temkinli yaklaşımı göstermektedir. Hamdullah Suphi, “Arkadaşlar, bu kanun, müzakere edilirken nokta-ı nazarını söylemiştim, istiklâl mahkemeleri kanununun, arkadaşlarımız arasından teşkiline ait olan en son maddesi yavaş yavaş vicdanlarımızda bir hata şeklini almağa başlamıştır. Evvelâ 14- müstenkif varken bilahare bu adedin 67’ye çıkması, müthiş olan hatanın tarafımızdan idrak edildiğine gayet güzel bir delildir ve bunda mesut olmalıyız” diyerek rahatsızlığını ifade etmektedir.¹⁶ Söz konusu itirazlar doğrultusunda, mahkemelerin kuruluş amacının ordunun cephe gerisinde takviyesi olarak görülmekte; mahkemelerin *geçici* olduğu vurgusu ağır basmaktadır.

1921 yılının Ocak ayında kabul edilen Teşkilatı Esasiye Anayasası’nda yargı gücü / yetkisi ayrıca düzenlenmemiştir.¹⁷ 1921 Anayasasının düzenlemediği konularda 1876 Kanunî Esasinin hükümleri yürürlüktedir iddiası ise uygulamada karşılığını bulamamıştır.¹⁸ Söz konusu olağanüstü koşullarda, yargı yetkisi de Meclis tarafından kullanılmaya devam etmektedir.

1921 yılının ikinci yarısından sonra ise dönem koşullarında bir yenilik ortaya çıkar. 144 sayılı Başkomutanlık Kanunu olarak bilinen “Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Başkumandanlık Tevcihine dair Kanun” kabul edilir.¹⁹ Buna göre “Başkumandan ordunun maddi ve manevi kuvvetini azami surette tezyit ve sevk ve idaresini bir kat daha tarsin [sağlamlaştırmak] hususunda Türkiye Büyük Millet Meclisinin buna müteallik salâhiyetini Meclis namına fiilen istimale mezundur [kullanmaya yetkilidir].” Meclisin denetim yetkisi saklı tutulmakla birlikte Başkumandanlık sıfatı yasama, yürütme ve yargı yetkisini kendi uhdesinde toplamaktadır. İstiklal Mahkemeleri de bu süreçte Başkumandanın emri ile kurulmuş ve onun denetiminde hareket etmiştir.

Başkumandanlık yasası kabul edilmeden hemen önce, yeniden alevlenen asayiş meselesiyle Temmuz 1921’de kurulan İstiklal Mahkemeleri için hazırlanan bir talimatnamenin reddi bu mahkemelerin sınırlandırılması

15 TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:67, 18 Eylül 1336 [18 Eylül 1920].

16 TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:70, 22 Eylül 1336 [22 Eylül 1920].

17 TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:7, İçtima:135, 20 Kanunisani 1337 [20 Ocak 1921].

18 Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, (Bursa: Ekin Kitap Yayınları, 2007), s. 32.

19 TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:2, C:12, İçtima:62, 5 Ağustos 1337 [5 Ağustos 1921].

konusundaki hassasiyeti de göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Çelik'in belirttiği üzere "söz konusu talimatnamenin reddedilmesiyle, İstiklâl Mahkemelerinin işlemlerinin birleştirilmesi ve adliye, askeriyeye ve mülkiye ile ilişkilerinin tayin edilmesine dair öneri de reddedilmiştir. Bu da, İstiklâl Mahkemelerinin görev, yetki ve sorumluluklarının yargılama yetkilerini kısıtlayacak şekilde tayin edilemeyeceğini; mahkemelerin adli ve icrai vasıflar üstlendiklerini göstermiş ve Meclis'te uzun tartışmalar yaratmıştır."²⁰

1922 Temmuz'unda Başkumandanlık Kanununun süresiz uzatılması ve daha sonra bu yetkinin kullanılmasında Mustafa Kemal'e belirli aralıklarla görev uzatımı gerçekleştirilmesi sürecinde Meclis içi tartışmalara rastlanmaktadır. 1922 yılından itibaren İstiklâl Mahkemelerinin görevlerini adli mercilere bırakması gerektiği üzerine bir isteğin olduğu gözlemlenmektedir. İcra kuvvetinin güçlenmesi ve toprakta örgütlenmesine ilişkin öneriler bu tarihten itibaren daha belirgin hale gelmiştir.

Ancak Meclis Hükümeti sistemi taraftarları bu tarz girişimleri engelleyen bir karakterdedir. Özellikle işgalden kurtulan bölgelerde yönetsel örgütlenme konusu gündeme geldiğinde, bu tartışma adli yönetime de yansımış ve İcra Vekilleri Heyeti'nin önerdiği seyyar mahkemelerin karşısına İstiklâl Mahkemeleri ısrarla savunulmuştur. "Muvakkat Mahakimi Cezaiye Teşkiline dair Kanun Lâyihası'nın reddedilmesi, İstiklâl Mahkemelerinin hukuki şahsiye davalarına bakamayacağı yönünde itirazlar Meclis Hükümetinin gücünü savunan bakışı yansıtmaktadır."²¹ İstiklâl Mahkemeleri yerine Adliye Vekâletince tesis edilecek adli teşkilatın işgalden kurtarılan bölgelere gönderilmesi tartışmaları sonuçsuz kalmış, 6 Aralık'ta işgalden kurtarılan bölgelere üç İstiklâl Mahkemesi gönderilmesine karar verilmiş; İstiklâl Mahkemelerinin hangi mıntıkalara gönderileceğine karar verme yetkisi İcra Vekilleri Heyeti'ne bırakılmıştır.

1924 – 1927 Parlamenter Sisteme Geçiş Süreci - Üçüncü Dönem İstiklâl Mahkemeleri

Üçüncü Dönem İstiklâl Mahkemeleri, 1923 sonrasında kurulan dört mahkemeyi kapsamaktadır. Mahkemelerin adları, görev bölgeleri ve ilgili diğer bilgiler Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1 Üçüncü Dönem İstiklâl Mahkemeleri

Mahkeme Adı	Görev Bölgeleri	Kuruluş Mevzuatı	Kaldırılış Mevzuatı
Elcezire İstiklâl Mahkemesi	Diyarbakir, Mardin, Urfa, Siverek, Elazığ, Malatya	25/01/1923 tarihli 335 numaralı Meclis Kararı	11.05.1923
İstanbul İstiklâl Mahkemesi	İstanbul	08/12/1923 tarihli 50 numaralı Meclis Kararı	30/01/1924 tarihli 69 numaralı Meclis Kararı
Şark İstiklâl Mahkemesi	Harekât-I Askeriye Mintikası	04/03/1925 tarihli 117 numaralı Meclis Kararı	07.03.1927 (Görev süresi uzatılmadığından)
Ankara İstiklâl Mahkemesi	Harekât-ı Askeriye Mıntıkası Haricinde Kalan İller	04/03/1925 tarihli 117 numaralı Meclis Kararı	07.03.1927 (Görev süresi uzatılmadığından)

Kaynak: Abdülhakim Koçin. *İstiklâl Mahkemeleri*, 1. Cilt (TBMM: Ankara, 2015).

²⁰ Fatma Eda Çelik, "1921: Savaş Yönetimi ve Yönetimin Merkezileşmesi", *Açıklamalı Yönetim Zamanizini 1919-1928 Cilt I*, s.453-923, Ed: Nuray E.Keskin (Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012), s.568.

²¹ Fatma Eda Çelik, "1922: Yeni Türkiye'yi Kuracak Zafer için Beşeri ve Mali Kaynakların Yönetimi", *Açıklamalı Yönetim Zamanizini 1919-1928 Cilt I*, s.923-1327, Ed: Nuray E. Keskin (Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012), s.1004.

İlk kurulan mahkeme Elcezire Mahkemesidir. 20 Ocak 1923 tarihli Meclis Genel Kurulu'na İcra Vekilleri Heyeti reisi imzasıyla iki tezkere gelir. Tezkerelerin ilkinde "merkezi Elcezire mıntakası olmak ve sırf askeri firariler muamelâtına müteallik [muhakemesine ait olmak] olmak üzere bir İstiklal Mahkemesi gönderilmesi" kararlaştırılmakta ve ikincisinde de İstiklal Mahkemesinin görev alanı belirlenmektedir. "Merkezi Diyarbekir'de olmak üzere teşkiline lüzum görülen İstiklal Mahkemesinin daire-i faaliyetinin Elcezire Cephesi mıntakâsının ihtiva ettiği Diyarbekir, Bitlis, Elâziz vilayetleriyle Malatya, Urfa, Mardin, Siverek, Erganimadeni, Gene, Muş, Siird livalarına münhasır bulunması" talep edilmektedir.²²

Gizli Celsede açıklama yapan İcra Vekilleri Reisi Rauf Bey Musul bölgesinde asker kaçaklarının artması nedeniyle acil bir önlem almanın gerekli olduğunu bildirir. Askeri Ceza Kanunu yeterli olamamakta; son çare olarak İstiklal Mahkemesi kurulması düşünülmektedir.²³ Açıklama üzerine, İstiklal Mahkemesinin görev alanının İstiklal Mahkemesi Kanunu'nun 3/A maddesi kapsamında sadece firari askerleri kapsamaması durumunda İstiklal Mahkemesinin kuruluşuna destek verilmiştir. 22 Ocak 1923'de İcra Vekilleri Reisi imzasıyla gelen takrirler Meclis Kararı olarak kabul edilmiş, 335 sayılı Meclis Kararı'nda yalnızca "Elcezire İstiklal Mahkemesinin teşkiline karar verildi" ibaresi yer almıştır.²⁴

İstanbul İstiklal Mahkemesi'nin kurulmasına dair gündem ise Başvekil İsmet Paşa tarafından 8 Aralık 1923 tarihli Gizli Celse'de gündeme getirilmiştir.²⁵ Sözlü olarak sunulan teklifte İstanbul'da bir İstiklal Mahkemesi kurulmasından bahsedilir. İsmet Paşa'nın izahatından sonra Meclis Başkanı "İstanbul Vilayeti hududuna münhasır [sınırlı] olarak o hudud dahilinde -İstiklâl Mahkemesine ait kanunla- İstiklâl Mahkemelerinin görebileceği ceraimi görmek üzere, o mıntaka dahiline bir İstiklâl Mahkemesi göndermekden ibarettir. Teklif budur." şeklinde okunan teklif kabul edilir. İstanbul İstiklal Mahkemesini kuran 50 sayılı Meclis Kararı'nda mahkemenin teşkili ile birlikte üye seçimlerinin sonuçları da yer almıştır.²⁶

"İstanbul ve mülhakatında [bağlılarında] bir İstiklâl mahkemesi teşkiline dair 8.12.1339 [1923] tarihli altmış dördüncü içtimain ikinci hafi [gizli] celsesinde Heyeti Vekile tarafından gösterilen lüzuma binaen İstanbul ve mülhakatında bir istiklâl mahkemesi teşkili takarrür etmiş [kararlaştırılmış] ve üçüncü aleni celsede icra kılınan intihabat neticesinde mahkeme-i mezkûr riyasetine [başkanlığına] 102 rey ile İhsan Bey (Cebelibereket), Müddeiumumiliğine [savcılığa] 105 rey ile Vasıf Bey (Saruhan), âzalıklarına 116 rey ile Refik Bey (Konya), 109 rey ile Asaf Bey (Hakkârî) ve 106 rey ile Cevdet Bey (Kütahya) intihap edilmişlerdir."

İstiklal Mahkemesi'nin görev alanı ve kapsamı ise daha sonra Müşterek Encümen tarafından belirlenecektir.²⁷

22 TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:3, C:26, İçtima:177, 20 Kanunisanı 1339 [20 Ocak 1923].

23 "Görüşmelerden anlaşılan bir konu yöreye gönderilen askeri teçhizatın kaçak askerlerle azalmasıdır. Bir başka sıkıntı da çok sayıda silahın yöredeki aşiretlerin eline geçmesi ve bunun da yörenin güvenliği için tehlike oluşturmalarıdır. Görüşmelerde yöre halkının asla bir ayaklanmaya gitmeyeceği, askerlerin hyanetten değil cahillikten firar ettikleri ifade edilmiştir. Özellikle yöredeki ağalar bu askerlerin silahlarına el koyup yanlarına aldıklarından dolayı askerlerin de kaçmaya cesaret ettikleri, kimi ağaların mevcudu 2000'e yaklaşan silahlı kuvveti olduğu dile getirilmiştir. Bu ağalar ve ellerindeki silahlara el konulmadan askerlerin firarının önüne geçilemeyeceği savunulmuştur" (TBMM Gizli Celse ZC Devre:1, İçtima Senesi:3, C:3, İçtima:177, 23 Kanunisanı 1339 [23 Ocak 1923]).

24 TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:3, C:26, İçtima:180, 25 Kanunisanı 1339 [25 Ocak 1923].

25 TBMM Gizli Celse ZC Devre:2, İçtima Senesi:3, C:4, İçtima:64, 8 Kanunuevvel 1339 [8 Aralık 1923].

26 TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:64, 8 Kanunuevvel 1339 [8 Aralık 1923].

27 TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:67, 13 Kanunuevvel 1339 [13 Aralık 1923].

“İstanbul’a bir İstiklâl Mahkemesi gönderilmesi hakkında Hükümet namına İcra Vekilleri Heyeti Reisi İsmet Paşa Hazretleri tarafından celse-i hafiyede serd [söz edilen] ve Meclisi Âlice kabul olunan mütalâatın ihtiva ettiği esbab-ı mucibe-yi [gerekçeyi] esasî müzakere ittihaz eden [esastan görüşen] Müşterek Encümen 31 Temmuz 1338 [1922] tarihli ve 149 numaralı İstiklâl Mahakimi Kanununun ihtiva ettiği ahkâmı nazarı dikkate alarak İstanbul vilâyeti hududu dâhilinde hakkı kazayı haiz olmak üzere Meclisi Âlice teşkil ve İstanbul’a izam olunan [yollanan] İstiklâl Mahkemesinin kanunu mezkûrun üçüncü maddesindeki «B» fıkrasının mâtufünaleyhi olan 29 Nisan 1336 [1920] tarihli ve 2 numaralı Hıyaneti Vatanîye Kanununa temas eden ef’al-i memnuaya İstiklâl Mahakimi Kanununun 4 ncü ve 5 nci maddeleri mucibince hasrı salâhiyetini icabî hal ve vaziyete kâfi ve mutabık addeylediğini Heyeti Celileye arza karar vermiştir.”

Mazbata çerçevesinde İstanbul ili sınırlarında yetkili olacak ve sadece İstiklal Mahakimi Kanunu’nun 3/B maddesinde belirtilen Hıyaneti Vatanîye Kanunu kapsamındaki suçlara bakacaktır. Nitekim mahkemele- rin kurulmasındaki amaç, 1 Kasım 1922’de ilan edilen saltanatın kaldırılmasına muhalif hareketlerin bir an evvel tasfiye edilmesidir.

Encümen mazbatasında Mahkemenin yalnızca İstiklal Mahakimi Kanunu’nun 3/B’deki suçlara bakması teklif edilmekteyken, “müzakereler sonucunda Antalya mebusu Rasih Efendi’nin ilgili fıkraları birbirinden ayırmanın bir anlamı olmadığı ve tüm fıkralarda İstanbul İstiklal Mahkemesi’nin yetkili olması gerektiği yönündeki teklifi Heyeti Umumiye kararı olarak kabul edilecektir.”²⁸ Meclis’in 52 sayılı Kararı ile “İstanbul İstiklâl Mahkemesi heyetinin, İstiklâl Mahkemesi Kanununun üçüncü maddesindeki fıkralarda muharrer esaslarla salâhiyettar kılınması” sağlanacaktır.²⁹

“İstanbul istiklâl mahkemesi heyetinin, istiklâl mahkemesi kanununun üçüncü maddesindeki tekmlil [tüm] fıkralarda muharrer esaslarla salâhiyettar kılınması hakkında Antalya mebusu Rasih Efendinin takriri 13.XII.1339 [1923] tarihli altmış yedinci içtimain üçüncü celsesinde kabul edilmiştir.”

Olayların patlak noktası “Ağa Han” olayı olmuştur. Ağa Han adlı kişi 1923 Aralığında İsmet Paşa’ya halifelî- ğin kaldırılmaması yönünde bir talep mektubu göndermiş; söz konusu mektubun İsmet Paşa’ya ulaşma- dan önce İstanbul basınında (*Tanin*, *İkdam* ve *Tevhid-i Efkâr*) çıkması gerginliğe neden olmuştur.³⁰ Konu, İsmet Paşa tarafından gizli celsede aktarılmış ve İsmet Paşa, konunun halifelik ve saltanatla ilgili bir pro- paganda olduğunu, içinde İngilizlerin de parmağı olmasından dolayı “herkese gösterilecek şekilde bastırılmasının gerektiğini, böylece tekrar propaganda yapmaya niyet edilemeyeceğini” belirtir.³¹

“Hıyanet-i vatanîye için Meclisi Âliden hususiyile fevkalâde bir tedbir olmak üzere kanunun verdiği salâhiyete binaen İstanbul’a bir İstiklâl Mahkemesinin gönderilmesi ve bu İstiklâl Mahkemesinin meseleye vaz’iyed ederek seri bir surette takibat yapmasını, mevzuubahis olan hıyanet-i vatanîye cürmü ve bu cürmün dâhilde ve hariçte ihtilâtı ve tertibatı hakkında memleketi tenvir etmesini teklif ve arz ederim.”

28 Aydın, “1923: Savaşın Sonu...”, s. 1382.

29 TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:67, 13 Kanunuevvel 1339 [13 Aralık 1923]

30 Aybars’dan akt. Recep Aydın, “1923: Savaşın Sonu ve Yeni Rejimin İlanı: Cumhuriyet”, *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1919-1928 Cilti*, s.923-1327, Ed: Nuray E. Keskin (Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012), s.1380.

31 TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:64, 8 Kanunuevvel 1339 [8 Aralık 1923]den akt. Aydın, “1923: Savaşın Sonu...”, s.1381.

Teklifin görüşülmesinde iki nokta dikkat çekicidir. Öncelikle Hıyanet-i Vataniye Kanunu kapsamındaki davaların bidayet mahkemelerinde görülebileceği ve İstiklal Mahkemesine gerek olup olmadığı sorgulanır. Hüseyin Rauf Bey, konunun İstiklal Mahkemesi ile hallinin diğer mahkemeleri yetersiz görmekten mi kaynaklandığını soracak; Müşterek Encümen mazbatasında verilen yetkilerle sınırlı kalınması gerektiğini söyleyecektir (oysa mazbatada belirtilen 3/B maddesi dışında tüm alanlarda yetki kullanması kabul edilmiştir). Hüseyin Rauf Bey, söz konusu mazbatanın “vicdanı duyguların hiçbir kayda tabi olmadan, siyaset gözetilmeden” konuşulan gizli celselerde görüşülmesini uygun bulmadığını ifade edecek ancak Müşterek Encümen mazbatasının kabulünü önerecektir:³²

“Ağa Han ile Emir Mehmet Ali’nin mektubunun neşrini casusluğa teşmil etmek, emniyeti dâhiliye ve hariciyeye teşmil etmek ve hepsini bu mahkemeye vermek zıt teşkil eder... aynı hükümete bulunan Adliye Vekilinin çıkıp buraya, arkadaşların dediği gibi, Divanı Harplerimiz lâıyk değildir, mahakimimiz lâıyk değildir, Adliye memurlarımız şayanı itimat değildir diyor mu?... Cumhuriyetimiz aleyhinde olan ve hâkimiyeti milletten alıp ahara vermek şeklinde bir harekete karşı teşkil edilmiş bulunan İstiklâl mahkemesinin salâhiyet ve vazifesi tamamen müşterek encümenin teklif ettiği mevadda münhasır olmalıdır... Deruhte eden arkadaşlara muvaffakiyet ve her umurda isabet temenni etmekle beraber, Meclisi Âlinizden de maksadı temin edecek olan müşterek encümen mazbatasının kabulünü istirham ederim.”

1923 yılından sonraki eleştiriler, mahkemelerin *süreklilik* arz etmesi üzerinedir. Özellikle mahkemelerin süre uzatımlarının kararlaştırıldığı dönemlerde, mahkemelerin artan görevlerine de bir sınırlama getirme önerisi ortaya çıkmaktadır. 13 Aralık 1923 günlü içtimada görüşülen İstanbul İstiklal Mahkemesi’nin görevleri Meclis içerisinde bu eğilimleri yansıtmaktadır:³³

MUSA KÂZİM EFENDİ (Konya) — “Muhterem arkadaşlar, malûmu âlinizdir ki İstiklâl Mahkemeleri fevkalâde zamanlarda ihtilâl her taraftan sarmış mahsur bulunduğumuz zamanda Türkiye Büyük Millet Meclisi maneviyesine kavlen, fiilen, ve tahiren isyanı mutazammın hıyaneti vataniye cürümlerini muhakeme için ihdas [kurulmuş] ve kabul edilmişti. Ordunun takviyesi lüzumuna dair hâsıl olan kanaati umumiyesinde ordudan firarı ve bakayanın da muhakemeleri İstiklâl mahkemelerine tevdi edildi. Bazı zamanlarda İstiklâl mahkemeleri pek çok vezaife müdahale ederek ceraimi adiyeyi dahi muhakeme etmek kadar ihtilatı [karışıklığı] hâsıl oldu. Onun için de birçok şikâyetler meydana çıktı. Bunun için son kanunda İstiklâl mahkemeleri tadil ve kısmen ıslah edildi ve denildi ki, İstiklâl mahkemelerine verilecek salâhiyet Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından tayin ve tahdit edilmelidir [sınırlanmalıdır], tasrih edilmelidir [açıkça belirtilmelidir]. Bu suretle kabul edilen kanunun şekli karargir oldu. Malumu âlinizdir ki İstiklâl mahakimi fevkalâdedir, kararları katidir, nihaidir, temyiz, istinaf gibi turuku adliyeye tabi değildir. Herhangi bir mahkemenin adalet etmesi asıl, fakat hata etmesi de muhtemeldir. Hürriyeti şahsiyeyi takyit eden, hukuku tabiiyeyi tağyir ve tahdit eden herhangi bir ceza muhtemel olsa dahi çok ağırdır. ...O halde zarureten kabul edilen İstiklâl mahkemesinin hedefi iştigali ve mabihiliştigali ne olması lâzımdır? Doğrudan doğruya maksut bizzat ve Meclisin şahsiyeti maneviyesine matuf, şekli Hükümete müteveccih ceraimi [Hükümet şekline yönelik

32 TBMM GC ZC Devre:2, İçtima Senesi:3, C:4, İçtima:64, 8 Kanunuevvel 1339 [8 Aralık 1923].

33 TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:67, 13 Kanunuevvel 1339 [13 Aralık 1923]

suçları] kal ve imha için istiklâl mahkemelerini intihap ettik ve gönderdik. Bununla bol bol meşgul olabilir. Bunun haricinde mesaili adiyeye veya herhangi bir cürüm için salâhiyeti pek vasi, hata etmesi belki yüzde bir ihtimal olsa bile vicdanları tedhiş edebilecek [dehşete düşürecek] derecede kati hükümler verecek olan bir mahkemenin hâkimlerine pek bol salâhiyet vermek suretiyle hatayı tevhit etmek lüzumu yoktur. Zaruret Mecliste hâsıl olmalıdır. Bu zaruret yoktur. Hiç şüphe yok ki, biz mevcudiyeti muhafaza için zarureten kabul ettiğimiz ve kabul ederken bile vicdanlarımızın titrediğini hissettiğimiz bir mahkemedir.”

İstanbul İstiklal Mahkemesi, 5 Şubat 1924 tarihine kadar çalışmaya devam edecek ve 17 kişiyi vatana ihanetten yargılayacaktır. Nihayetinde herhangi bir idam kararı çıkmayacak, ancak İstanbul basınından muhalif isimleri beşer yıl hapis cezasına çarptıracaktır. Bu yolla da İstanbul basınında etkili olan ve Cumhuriyet’in ilanından hemen sonra daha da kuvvetli bir muhalefet yürüten isimlere daha baştan müdahale edilecek ve muhalefet siyaseten tasfiye edilmiş olacaktır.³⁴

“Hiç şüphe yok ki, mevcudiyeti muhafaza için zarureten kabul ettiğimiz ve kabul ederken bile vicdanlarımızın titrediğini hissettiğimiz bir mahkemedir.”

1924 yılından itibaren ise koşullar daha da ağırlaşacaktır. Öncelikle, konvansiyonel sistem, 1921 yılı sonrasında İcra Vekilleri Heyetinin giderek kurumsallaşması ve gücü yoğunlaştırması ekseninde gevsemeye başlamıştır. 1923 yılında kabul edilen 384 sayılı Meclis Kararı “Heyeti Vekile Reisinin Vazife ve Mesuliyetleri” hakkındadır ve “icra vekilleri heyeti reisinin” [bakanlar kurulu başkanı] İcra Vekilleri Heyeti ile BMM arasında bir vasıta olduğu ve vekillerle birlikte sorumluluk taşıdığı kabul edilmiştir.³⁵ 1924 Anayasası sonrasında ise hükümet sisteminde parlamenter sistem özellikleri ağırlık kazanmıştır.³⁶

1924’de kabul edilen Teşkilat-ı Esasiye’ye göre Meclis, yürütme yetkisini kendi içerisinde çıkardığı yürütme organına devredecektir. Yürütme yetkisi, Meclis’in kendi üyeleri arasından kendi seçtiği Cumhurbaşkanı ve onun tayin edeceği Bakanlar Kurulu eliyle kullanılacaktır (md.7). Meclis üyeleri arasından bir Başvekil seçmekte ve Başvekil de Meclis üyeleri arasından vekilleri seçip, Cumhurbaşkanı’nın onayına sunmaktadır. Vekiller, başvekilin başkanlığında, İcra Vekilleri Heyeti’ni oluşturmaktadır (md.45). Vekillerin ortaklaşa ve heyet halindeki sorumlulukları mevcuttur (md.46).³⁷ Bunun anlamı, yasamada toplanan yetkilerden, yürütme görev-yetkisi ayrıştırılarak, farklı bir organa devredilmektedir. Yargı yetkisi ise ilk aşamada yasamada kalmış gözükür. Şöyle ki, 1924 Anayasası yargı yetkisini “millet nâmına, usûlü ve kanunu dairesinde bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır” şeklinde düzenlemiş olsa da bağımsız bir yargı fiiliyatta gerçekleşmemiştir. Bu etkiyi görmek bakımından bazı noktalar önem taşımaktadır. Gözler, bu noktaları şu şekilde özetlemektedir.³⁸

1924 Anayasası yüksek mahkemeleri düzenlememiştir. Şurayı Devlet (Danıştay), yargı bölümünde değil, yürütme bölümünde düzenlenmiştir (m.51). Nizamnamelerin (tüzüklerin) kanunlara

34 Aydın, “1923: Savaşın Sonu...”, s.1383.

35 TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:4, C:29, İçtima:24, 14 Nisan 1339 [14 Nisan 1923].

36 Yürütme erkinin kurulma sürecine ilişkin detaylı bilgi için Bkz. Esra Dik, *Türkiye’de Bakanlık Sisteminin Geleceği*, (Ankara: İmge, 2017), s.49-72.

37 TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:2, C:8, İçtima:42, 20 Nisan 1340 [20 Nisan 1924].

38 Gözler, *Türk Anayasa Hukuku...*, s.38.

aykırılığını denetlemek görevi de Şura-yı Devlete değil, Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir (m.52/3). 1924 Anayasası, kanunların Anayasaya uygunluğunu denetlemekle görevli bir Anayasa Mahkemesi kurmamıştır. Dahası 1924 Anayasası, kanunların yorumlanması yetkisini mahkemelere değil, yasama organına vermiştir (m.26)... 1924 Anayasasında yargı ile ilgili bazı eksiklikler vardır. 1924 Anayasası, olağanüstü mahkeme kurulmasını yasaklamamaktadır. 1924 Anayasasında, 1876 Kanun-u Esasinin "her ne nam ile olursa olsun bazı mevadd-ı mahsusa-yı rüiyet ve hükmetmek için mehakim-i muayene haricinde fevkalâde bir mahkeme veyahut hüküm vermek selahiyetini haiz komisyon teşkili katiyen caiz değildir" diyen 89'uncu maddesi ayarında bir madde yoktur. Pratikte de kişilerin suç işledikleri tarihte mevcut olan normal mahkemeler tarafından yargılanmalarını, suçtan sonra sırf o kişileri yargılamak için özel mahkemeler kurulmamasını öngören "kanunî hâkim ilkesi" veya "doğal yargıç ilkesi" İstiklal Mahkemeleri uygulamasıyla ihlâl edilmiştir. Zira İstiklal Mahkemeleri olaydan sonra TBMM kararıyla kuruluyor ve hâkimleri TBMM tarafından kendi üyeleri arasından seçiliyordu.

Gözler'in tespit ettiği noktalardan yola çıkarak, parlamenter sisteme geçiş sürecinde, yargı yetkisinin büyük oranda Meclis'te kaldığını söylemek yanlış olmaz. Fakat dönem sonrasındaki gelişmelere bakıldığında, yasama içerisindeki yargının varlığı, olağanüstü koşul ve güvenlik-temelli politik düzenlemeler doğrultusunda yürütme içerisine çekilmiş görünür.³⁹

1925 yılı isyanların patlak verdiği sıkıyönetim tedbirlerinin yönetim biçimi halini aldığı⁴⁰ ve bu temelde İstiklal Mahkemelerinin daha da güçlendiği bir dönemdir: Şeyh Sait isyanı, şapka isyanları... Özellikle Şeyh Sait ayaklanmasının hemen ardından, İsmet Paşa Hükümeti'nin Takrir-i Sükûn Kanunu'nu çıkararak birçok yetkiyi Bakanlar Kurulu'nda toplaması üzerine, güç Cumhurbaşkanı ve O'nun atadığı Başbakan'da ve Bakanlar Kurulu'nda yoğunlaşmıştır.⁴¹ Örneğin 4 Mart 1925'de kabul edilen 578 sayılı Takrir-i Sükûn Kanunu'nun 1. maddesi ile İstiklal Mahkemesine sevk etme yetkisi doğrudan Hükümete verilmiştir:

Madde 1: İrtica ve isyana ve memleketin nizamı içtimaisini ve huzur ve sükûnunu ve emniyet ve asayişini ihlâl eba (sebeup olan) bilumum teşkilât ve tahrikât ve teşvikat ve teşebbüsat ve neşriyatı Hükümet, Reisicumhurun tasdiki ile resen ve idareten men'e mezundur. İşbu efa erbabını Hükümet İstiklâl mahkemesine tevdi edebilir.

Takrir-i Sükûn Kanunu'nun kabul edildiği gün, 4 Mart 1925'de Başbakanlık'tan gönderilen "Harekâtı Askeriye Mıntıkasında ve Ankara'da Bire İstiklal Mahkemesi Teşkili" hakkındaki tezkere kabul edilmiş, Şark ve Ankara İstiklal Mahkemeleri 4 Mart 1925 tarihli 117 sayılı Meclis kararı ile kurulmuştur.⁴²

39 Aslında ilk İcra Vekilleri Heyetinin seçilmesi sonrasında ülkenin adliye hizmetini sağlaması öncelikli konuların başında gelmektedir. Hatta bunun için "Umuru Adliye Vekaletinin İntihabı Memurun Nizamnamesi" çıkarılmış ardından ek düzenlemelerle Osmanlı usulüne benzer bir şekilde bölgesel adli örgütlenmelere gidilmiştir. Adalet Vekaletinde bölge yönetiminin terk edilişi 1924 yılında 469 sayılı Mehakimi Şer'iyyenin İlgasına ve Mehakim Teşkilatına Ait Ahkâmı Muadil adlı yasanın 9. maddesi ile gerçekleşmiştir (Bkz. Esra E. Kilim, Türkiye'de Adalet Yönetimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara, 2009), s.160).

40 Söz konusu isyanlar ve siyasi-yönetimsel tedbirler için şu kaynağa bakılabilir: Aslı Yılmaz, "1925: Karşı Devrimciliğin Tasfiyesi ve Cumhuriyet'in Yönetimsel Kuruluşu", *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1919-1928 Cilt-II*, s. 1737-1909, Ed: Nuray E. Keskin (Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012).

41 Aslı Yılmaz, "1925: Karşı Devrimciliğin Tasfiyesi", s.1752.

42 TBMM ZC Devre:2, İctima Senesi:2, C:15, İctima:69, 4 Mart 1341 [4 Mart 1925]

“Harekâtı askeriye mıntkasında ve Ankara’da birer İstiklâl mahkemesi teşkili hakkında Başvekaletten mevрут [gelen] ve zirde aynen münderiç tezkere mevadı, Heyeti Umumiyenin 4.III.1341 [1925] tarihinde münakid altmış dokuzuncu içtimainin ikinci celsesinde kabul edilmiştir:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

31 Temmuz 1338 [1922] tarihli İstiklâl Mehakimi Kanunu birinci maddesinin bahşettiği salâhiyete binaen Hükümet, harekâtı askeriye mıntkasında usulü dairesinde derhal bir İstiklal mahkemesinin teşkil ve faaliyete ibtidar eylesesini [süratle işe başlamak] tahtı vücuapta görmekte ve işbu mahkemece verilecek idam kararlarının dahi aynı kanunun beşinci maddesi mucibince ve vaziyetin müstaceliyet ve istisnaiyetine binaen Meclisi Âlice tasdik edilmeksizin infazına müsaade talep eder. Bundan başka ahvali fevkalâdeye binaen ilân olunan seferberliğin, milletin ve Cumhuriyetin emniyetini muhil muhtelif ve irticai propagandaların, teşebbüsat ve harekâtın kavanini mahsusasına tebean men’i ve tecziyesi [önlenmesi ve cezalandırılması] esbabının da serian istikmali maksadiyle ve aynı tarihli İstiklâl Mehakimi Kanununun birinci maddesi mucibince idam kararları Meclisi Âlice tasvip edilmek ve merkezi Ankara’da olmak ve dairei kazası harekâtı askeriye mıntkası haricindeki vilâyâta şâmil bulunmak üzere derhal ikinci bir İstiklâl mahkemesinin teşkiline müsaade buyurulmasını teklif ve rica ederim efendim. Başvekil İsmet.”

Şark İstiklal Mahkemesi askeri harekâtın başladığı mıntkada kurulacak ve İstiklâl Mehakimi Kanunu’nun 5. maddesi doğrultusunda, Şark İstiklal Mahkemesi tarafından verilecek idam kararlarının Meclis’de onaylanmadan infaz edilebilmesi kabul edilecektir. 5. maddede idam dışındaki kararların kesin olduğu ve bu kararın *devlet memurları tarafından yürütülebileceği*, idam hükümlerinin ise TBMM’ce “bilumum mesele tercihan tetkik ve tasdik olunduktan sonra infaz olun[cağı ve]... müstacel ve müstesna hal ve zaman idam hükümlerinin dahi Meclis’ce tasdik edilmeksizin infazına Meclis kararıyla katiyen hallolun[acağı]” kabul edilmiştir.

Ankara İstiklâl Mahkemesi ise olağanüstü hale istinaden ilan edilen seferberlik sürecinde askeri harekât mıntkası dışındaki illeri kapsayacak şekilde irticai ayaklanmaları bastırmakla görevlendirilecektir. 12 Mart’ta göreve başlayan Ankara İstiklâl Mahkemesi’nin halka verdiği beyanatta görevleri şu şekilde açıklanmaktadır:⁴³

“Dini, kişisel ve siyasi çıkarlarına alet edenler kamuoyunu zehirleyerek Hükümete karşı nefret ve isyan duygularını aşılacak isteyenler, memleketin asayiş ve emniyetini ve halkın huzur ve istirahatini bozmak isteyenler, askerlikten firar eden ve firara teşebbüs edenler ve isyan ve irticayı koruyanlar Cumhuriyet halkının Takrir-i Sükûn’u temsil eden Mahkememizi derhal karşılarında bulacaklardır. Mahkememiz bütün vatandaşlarımıza ilan eder ki görevini kanun doğrultusunda yerine getirirken rehberi vicdan sesi, amacı vatanın selâmeti olacaktır.”

Diğer taraftan, Ankara İstiklal Mahkemesi’nin idam kararları ise Meclis’te onaylandıktan sonra infaz edilecektir. Fakat 20 Nisan’da alınan karar ile Meclis’in tatile girmesi sebebiyle, “müstacel ve müstesna hal” arz etmemesine rağmen Ankara İstiklal Mahkemesi’ne de idam hükümlerini, TBMM onayına sunmadan infaz edebilme yetkisi verilmektedir (Karar No: 136).⁴⁴ Meclis’in yeniden toplanması ile konu tekrar ele alınmış

⁴³ Hakimiyet-i Milliye, 13 Mart 1925’den akt. Yılmaz, “1925: Karşı Devrimciliğin...”, s.1755.

⁴⁴ TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:2, C:18, İçtima:107, 20 Nisan 1341 [20 Nisan 1925].

ve 25 Kasım'da Ankara İstiklal Mahkemesi'nin kararlarının da Meclis tarafından onaylanmadan infaz edilmesi kabul edilmiştir.⁴⁵

Tüm bu tedbirler, muhalefetteki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) tarafından eleştirilmektedir. Muhalefet adına konuşan Kâzım Karabekir Paşa, İstiklal Mahkemelerinin savaş zamanına ait bir mahkeme olduğunu, bu mahkemeleri "islâhat aleti" sanmanın büyük bir yanığı olduğunu savunmuştur.⁴⁶ Muhalefet, 7 Mart'ta yapılan İstiklal Mahkemesine başkan ve üye seçiminde oy kullanmayarak, seçimi protesto etmiştir.⁴⁷ Kâzım Karabekir Paşa'nın Mahkemeleri "islâhat aleti" görme eleştirisi, bir noktaya kadar hayata geçmiştir. İstiklal Mahkemeleri'nde kararların vicdana göre verilmesi ve delile gerek olmaması nedeniyle "bir kimsenin hakkında suçluluğuna dair vicdani kanaat uyanırsa, hapisten idama kadar her türlü cezaya çarptırılabilmesi"⁴⁸ nedeniyle karşı-devrimciliğin tasfiyesi hızla yapılabilmıştır.

Gerçekten, kısa bir süre içerisinde İstiklal Mahkemeleri aracılığıyla karşı-devrimci olarak nitelenen siyasi ve toplumsal kesimler, kurumlar tasfiye edilmiştir. Bu süreçte, başta ana muhalefet partisi TCF olmak üzere, diğer karşı-devrimci siyasi partiler ile TCF'nin yayın organı olarak görülen İstanbul basını ve halkın dini duygularını kullanarak siyasi nüfuz kazanmasına araç olan tekke ve zaviyelerin kapatılması gerekli görülerek, Mahkemece tasfiyeleri sağlanmıştır.

1925 yılından 1927 yılına kadar İstiklal Mahkemeleri yürütmenin tasarrufu altında sükûnet dönemini tesis etmiş, 945 şahsın mahkûmiyetine 1237 kişinin beraatına karar vermiştir. 7 Mart 1927'de İstiklal Mahkemeleri görevlerine son verilerek kaldırılmıştır. Ancak mahkemeleri kuran Sıkıyönetim Kanunu yürürlükte kalacaktır. Aynı gün Adliye Vekili, Cumhuriyet Müdde-i Umumiyelerine bir tamim göndermiştir: "İstiklal Mahkemelerimiz faaliyetine nihayet veriliyor, bu münasebetle muhakememiz görülen illerde bulunan muhtelif ceraim yarından itibaren cihet-i adliyeye tevdi edilecektir."⁴⁹

Üçüncü Dönem İstiklal Mahkemelerinin kuruluş süreci incelendiğinde 249 sayılı İstiklal Mahkemi Kanunu çerçevesinde Bakanlar Kurulu'nun teklifi ve Meclisin salt çoğunluk kararına uygun olarak kuruldukları görülmektedir. İstiklal Mahkemelerinin Bakanlar Kurulu'nun göreceği lüzum üzerine kurulması, Bakanlar Kurulu'na verilen önemli bir görev ve yetkidir. Sürecin başlatıcısı Bakanlar Kurulu'dur.

İstiklal Mahkemesinde 1 başkan, 2 üye ve 1 savcı görev yapmakta (1 yedek üye); Mahkeme üyeleri Meclis üyeleri içinden Meclis tarafından seçilmektedir (md. 2). İstiklal Mahkemesi hâkim ve üyelerinin görevi "suçlunun derdesti, sorgulanması, evrak üzerinde inceleme yaparak Af Kanunu'na göre karar vermektir. Savcının görevi ise mahkûm hakkında verilen hükmün tatbik ve icrasdır" (Karar No:21, 7 Ocak 1922). Savcılık İstiklal Mahkemesi içerisinde önemli bir görevdir, nitekim kararları kesin olan mahkemeye itiraz yetkisi ancak savcılara verilmiştir. Savcılar yürütme organı içerisinde yer alan bir memur olarak, devlet adına suçların takibini yapacak ve dava açılmasını sağlayacak kişidir. Bu anlamda davaların başlaması da yürütmenin bir parçası olarak görülebilecek, savcıların elindedir.

45 TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:4, C:19, İçtima:14, 25 Kanunuevvel 1341 [25 Kasım 1925].

46 TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:2, C:15, İçtima:69, 4 Mart 1341 [4 Mart 1925].

47 TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:4, C:15, İçtima:71, 7 Mart 1341 [7 Mart 1925].

48 Aybars, *İstiklal Mahkemeleri...*, s.16'dan akt. Yılmaz, "1925: Karşı Devrimciliğin...", s.1756.

49 Esra Dik, "1927: Yönetim Örgütlenmesi", *Açıklamalı Yönetim Zamanizini 1919-1928 Cilt:II*, s.2181-2277, Ed: Nuray E. Keskin, (Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012), s. 2088.

İstiklal Mahkemeleri aracılığıyla yasamaya devredilen yargı gücü, özellikle 1924 Takrir-i Sükûn Kanunu sonrasında yürütme organına devredilmiş görünür. Sivil ve askeri memurlardan siyasi temsilcilere, adi vakalardan siyasi suçlara kadar tüm durumlarda Hükümet kişi ve kurumları İstiklal Mahkemesi'ne sevk etme yetkisine sahip hale gelmiştir.

Mahkemelerin bakacakları davalar 249 sayılı Kanun'da listelenmiş ancak kurulacak istiklal mahkemesinin bu yetki alanlarından hangisini kullanacağına Meclis'in karar vereceği belirtilmiştir (md.3). Mahkemenin bakacağı davalar kısaca şunlar olacaktır: asker kaçakları; Hıyanet-i Vataniye Kanunu çerçevesindeki suçlar; devletin iç ve dış güvenliğini tehdit edenler; askeri ve siyasi casusluk; Tedariki Vesaiti Nakliye Komisyonu suiistimalleri (Askeri Ceza Kanunu); rüşvet alan ve vurgunculuk yapan askeri ve sivil memurlar ile memuriyet nüfuzunu kullanarak halka zulüm eden askeri ve sivil memurların davaları. Söz konusu davaların bir kısmı Askeri Ceza Kanunu kapsamındadır, bir kısmı ise Ceza Kanunu'nda tanımlanmıştır. Buna karşın durumun olağanüstülüğü kapsamında söz konusu davalar Hıyanet-i Vataniye ya da Takrir-i Sükûn Kanunu kapsamına alınmakta ve yetkili mahkemeler Bidayet Mahkemeleri ya da Askeri Mahkemelerden İstiklal Mahkemelerine kaydırılmaktadır. Diğer bir deyişle, işlenen suçlardan bir kısmı yasamadan doğan yargı gücüne tabi tutularak, çözümlenmektedir.

Bir diğer nokta da mahkemelerin idam kararları dışındaki kararlarının kesin olmasıdır. İdam kararları Meclis tarafından onaylandıktan sonra infaz edilmekte ancak durumun aciliyeti ve istisnailiğine binaen Meclis, idam kararlarını Meclise danışmadan infaz edebilme yetkisi verebilecektir (md.5). Ne var ki Mahkemenin kararlarının kesin olmasından dolayı bazı yargı kararlarındaki hataların Meclis tarafından çıkarılan kanunlarla affedilmesi yoluna gidildiği görülmektedir.⁵⁰

Üçüncü Dönem İstiklal Mahkemelerine Sevk Kararları: Yürütmenin Yargı Gücü

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde 1924 ile 1927 yılları arasında Bakanlar Kurulu kararları arasında yapılan taramalarda 166 İstiklal Mahkemesine sevk kararına ulaşılmıştır (Bkz. Ek). Söz konusu sevk kararlarının içeriğine bakıldığında suç ve sevk gerekçelerinin dağılımı şöyledir:

• *Adi davalar (soygun, adam öldürme, ev basma, vb.) - % 30*

Örneğin "Uşak Şeker Fabrikası inşaatında görevli Em. Bnb. Ferid Bey'i öldüren işçi Muşlu Ahmed Ankara İstiklal Mahkemesi'ne" sevk edilmiştir.⁵¹

• *Takrir-i Sükûn karşıtlığı / huzur ve sükûnu bozma davaları - % 30*

Bu başlık altındaki suçlar geneldir, net bir içeriğe sahip değildir. Örneğin, "huzur ve sükûnu bozucu davranışlarda bulunan sabıkalı Midillili Osman, Mustafa ve polislikten kovulan Abdurrahman adlı kişiler" İstiklal Mahkemesi'ne sevk edilmiştir.⁵²

⁵⁰ Koçin, *İstiklal Mahkemeleri...*, s.37.

⁵¹ BCA: 30.18.1.1/4379/91-166 (3.11.1926).

⁵² BCA: 30.18.1.1/1889/93-47 (6.5.1925).

• *Şakilik / eşkıyalık / isyan - % 10*

İsyan çıkarmak, yardım etmek, vb. davranışlardan dolayı İstiklal Mahkemesine sevk edilme bu kategori içinde değerlendirilmiştir. Örneğin “Kastamonu ve Çankırı’da şakilik eden Eğri Ahmed’in firarını temin eden Boyalı Nahiyesi eski Müdürü Tevfik Efendi ile kardeşi Hayrullah” İstiklal Mahkemesi’ne sevk edilir.⁵³

• *Hükümet, Cumhurbaşkanı aleyhine söz ve eylem - % 7*

Hükümet ve Cumhurbaşkanı aleyhine konuşan, hakaret edenler de İstiklal Mahkemelerine sevk edilir. “Ceyhan’ın Sarıbahçe köyünden Çerkez Salih ortağı 1316 doğumlu Emin’in Cumhurbaşkanı’nın resmini yırtması sebebiyle” İstiklal Mahkemesi’ne sevk edildiği görülmektedir.⁵⁴

• *Memura karşı gelmek - % 6*

Örneğin, “Tarabya Vapur İskelesi gişe memurunu tahkir eden ve adam yaralayan Mehmet Ali, Şaban oğlu Hasan ve Kemal oğlu İsmail” Ankara İstiklal Mahkemesi’ne sevk edilmiştir.

• *Basın yoluyla aleyhte bulunmak - % 3*

Dönem içerisinde birçok basın mensubu İstiklal Mahkemesi’ne sevk edilmiş, basın kuruluşları kapatılmıştır. Ankara Hükümetine karşı kuvvetli bir muhalefet üreten Tanin başta olmak üzere İstanbul basını kapatılmış kapatılmış ve yöneticileri İstiklal Mahkemesinde yargılanmıştır: “Tanin gazetesinin, yanlış haber vermesinden dolayı yayınının durdurulması ve İstiklal Mahkemesi’ne verilmesi.”⁵⁵

• *Komitacılık, dini istismar, gericiliği körüklemek, vurgunculuk, vb.*

Söz konusu tarama sonuçlarına dair Ek’li liste temelinde şu çıkarımlarda bulunulabilir:

Öncelikle sevkler 1925 ve 1926 yıllarında yoğunlaşmaktadır; nitekim isyanların yoğunlaştığı dönemlerdir. Saltanat ve Hilafetin kaldırılmasının ardından Şapka Kanunu’nun kabulü gibi rejimi kurucu adımlara karşılık isyanlar baş göstermektedir.

İkinci olarak suç tanımları net değildir, adi suçların dahi “huzur ve sükûnu bozucu” nitelikleri itibarıyla İstiklal Mahkemelerine sevk edildiği görülmektedir. Oysaki adi vaka ağırlıklı davalar olağan mahkemeler tarafından rahatlıkla görülebilecek türdendir.

Diğer taraftan Bakanlar Kurulu, Hükümet ve Cumhurbaşkanı aleyhinde konuşan, faaliyet gösterenleri, diğer bir deyişle kendine karşı gelişen eylemlilikleri de yargılama sürecine sokmaktadır.

Çıkarımlar

Erken Cumhuriyet dönemini kapsayan 1920’li yıllar, kendi içerisinde homojen bir özellik taşımaz. Çatışma, uzlaşma, tasfiye, müzakere, aleniyet, demokratikleşme, otoriterleşme, merkezileşme, âdemi merkezileşme gibi birçok kavramla çalışılabilecek bir dönemdir. Cumhuriyet tarihi araştırmaları, dönemin

53 BCA: 30.18.1.1/2196/91-89 (1.7.1925).

54 BCA: 30.18.1.1/1834/9344 (29.4.1925).

55 BCA: 30.18.1.1/1782 (15.4.1925).

siyasal, yönetsel ve ekonomik gelişmelerle alt dönemlere ayrılabilceğini ve bu şekilde derinlikli incelemelere açılabilceğini göstermiştir.

Siyasal rejimin hızla varlığını kurumsallaştırdığı kuruluş dönemi bir Konvansiyon Meclisi ile yürümüşdür. Bunun anlamı 23 Nisan 1920'de açılan BMM yasama, yürütme ve yargı yetkisini bünyesinde toplaması ve ülke yönetiminde tek yetkili güç olarak varlık kazanmasıdır. Meclis tüm yetkiyi kendi eliyle kullanmayacağı için vekâlet vererek oluşturduğu icra gücünü (yürütme) kendi himayesinden uzaklaştırmadan yürütme organına devretmekte; yargı yetkisini ise savaş, isyan, asayiş dönemlerinin uzun süren varlığı nedeniyle olağanüstü mekanizmalar eliyle yürütmektedir. Ancak süreç içerisinde yürütmenin geçiciliği, kuruluş aşamasında sürekliliğe, rejimin gelişme ve yerleşme aşamasında ise başat güç olmaya doğru evrilmiştir. Kasım 1922'de Saltanatın ortadan kalkması, ikili iktidar yapısının sonlanması ve Ankara Hükümetinin Anadolu'daki iktidarını ifade etmektedir. Cumhuriyetin ilanı ise o zamana kadar kendini güvende hissetmeyen rejimin kurumsallaşması ve iktidarını pekiştirmesi için bir başlangıçtır. Şeyh Sait İsyanının bastırıldığı 1925 yılından itibaren ise rejim güvence altına alınmış, siyasal ve yönetsel merkezleşme bu tarihten itibaren hız kazanmıştır.

İstiklal Mahkemeleri, yasama, yürütme, yargı görev-yetkisinin parlamentoda toplandığı *konvansiyonel sistemin* bir parçasıdır: mahkeme üyeleri Meclis tarafından Meclis üyeleri arasından seçilmekte, mahkeme kararları Meclis tarafından karara bağlanmaktadır, vd... Fakat Rejimin kurulması ve *parlamentar sistem*e geçiş süreciyle paralel olarak, 1924 yılından itibaren İstiklal Mahkemeleri yapı ve işlevi değişiklik göstermiştir. Bu dönemde Mahkemeler yasama çatısı altında kalmakla birlikte yürütmenin güdümüne girmiştir. Öyle ki, 1924 yılında Takrir Sükûn Kanunu'nun kabul edilmesiyle Bakanlar Kuruluna İstiklal Mahkemesine sevk yetkisi verilir ve Mahkemelerin bakacağı davaları Bakanlar Kurulu belirler. Bu anlamda İstiklal Mahkemeleri, parlamentar sistemde yürütme güdümünde, rejimi ve rejimle özdeşleşen iktidarı koruma işlevini üstlenmiştir.

KAYNAKÇA

Aybars, Ergün. *İstiklal Mahkemeleri*. Ayraç: Ankara, 2009.

Aydın, Recep. "1923: Savaşın Sonu ve Yeni Rejimin İlanı: Cumhuriyet", *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1919-1928 Cilt:II*, s. 1327-1541. Ed: Nuray E. Keskin. Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012.

Çelik, Fatma Eda. "1921: Savaş Yönetimi ve Yönetimin Merkezleşmesi", *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1919-1928 Cilt:I*, s.453-923. Ed: Nuray E. Keskin. Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012.

Çelik, Fatma Eda. "1922: Yeni Türkiye'yi Kuracak Zafer için Beşeri ve Mali Kaynakların Yönetimi", *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1919-1928 Cilt:I*, s.923-1327. Ed: Nuray E. Keskin. Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012.

Dik, Esra. *Türkiye'de Bakanlık Sisteminin Geleceği*. Ankara: İmge, 2017.

Dik, Esra. "1927: Yönetsel Örgütlenme", *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1919-1928 Cilt:II*, s.2181-2277. Ed: Nuray E. Keskin. Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012.

Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*. Bursa: Ekin Kitap Yayınları, 2007.

Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukuna Giriş*. 4. Baskı. Bursa: Ekin Kitap Yayınları, 2004.

Keskin, Nuray Ertürk. "1920: Bağımsız ve Halka Doğru Yönetim", *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1919-1928 Cilt:I*, s.195-453. Ed: Nuray E. Keskin. Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012.

Kilim, Esra. E. (2009). *Türkiye'de Adalet Yönetimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, A.Ü, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Koçin, Abdülhakim. *İstiklal Mahkemeleri*. 1. Cilt, TBMM: Ankara, 2015.

Turhan, Mehmet. "Meclis Hükümeti (Konvansiyon Kuramı)". *AÜ SBF Dergisi*. 46/1 (1991).

Yılmaz, Aslı. "1925: Karşı Devrimciliğin Tasfiyesi ve Cumhuriyet'in Yönetimsel Kuruluşu", *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1919-1928 Cilt:II*, s.1737-1909. Ed: Nuray E. Keskin. Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012.

Yılmaz, Aslı. "1926: Devrimin Toplumsal-Ekonomik İlişkilerinin Hukuki Kuruluşu ve Yönetimsel Omurgası", *Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1919-1928 Cilt:II*, s.1909-2071. Ed: Nuray E. Keskin. Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara, 2012.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA):

Fon Kodu: 30.18.1.1 (Bakanlar Kurulu Kararları 1920 – 1928)

BCA: 30.18.1.1/4379/91-166 (3.11.1926)

BCA: 30.18.1.1/1889/93-47 (6.5.1925)

BCA: 30.18.1.1/2196/91-89 (1.7.1925)

BCA: 30.18.1.1/1834/9344 (29.4.1925)

BCA: 30.18.1.1/1782 (15.4.1925)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıt Cerideleri (GC ZC):

TBMM Gizli Celse ZC Devre:1, İċtima Senesi:3, C:3, İċtima:177, 23 Kanunisani 1339 [23 Ocak 1923]

TBMM Gizli Celse ZC Devre:2, İċtima Senesi:3, C:4, İċtima:64, 8 Kanunuevvel 1339 [8 Aralık 1923]

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri (ZC)

TBMM ZC Devre:1, İċtima Senesi:1, C:1, İċtima:1, 23 Nisan 1336 [23 Nisan 1920]

TBMM ZC Devre:1, İċtima Senesi:1, C:1, İċtima:3, 25 Nisan 1336 [25 Nisan 1920].

TBMM ZC Devre:1, İċtima Senesi:1, C:1, İċtima:7, 29 Nisan 1336 [29 Nisan 1920].

TBMM ZC Devre:1, İċtima Senesi:1, C:1, İċtima:9, 2 Mayıs 1336 [2 Mayıs 1920].

- TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:1, İçtima:94, 4 Teşrisani 1336 [4 Kasım 1920].
- TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:63, 11 Eylül 1336 [11 Eylül 1920].
- TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:67, 18 Eylül 1336 [18 Eylül 1920].
- TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:70, 22 Eylül 1336 [22 Eylül 1920].
- TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:1, C:7, İçtima:135, 20 Kanunisani 1337 [20 Ocak 1921].
- TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:2, C:12, İçtima:62, 5 Ağustos 1337 [5 Ağustos 1921].
- TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:3, C:26, İçtima:177, 20 Kanunisani 1339 [20 Ocak 1923].
- TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:3, C:26, İçtima:180, 25 Kanunisani 1339 [25 Ocak 1923].
- TBMM ZC Devre:1, İçtima Senesi:4, C:29, İçtima:24, 14 Nisan 1339 [14 Nisan 1923].
- TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:64, 8 Kanunuevvel 1339 [8 Aralık 1923]
- TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:1, C:4, İçtima:67, 13 Kanunuevvel 1339 [13 Aralık 1923]
- TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:2, C:8, İçtima:42, 20 Nisan 1340 [20 Nisan 1924].
- TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:2, C:15, İçtima:69, 4 Mart 1341 [4 Mart 1925]
- TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:4, C:15, İçtima:71, 7 Mart 1341 [7 Mart 1925]
- TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:2, C:18, İçtima:107, 20 Nisan 1341 [20 Nisan 1925]
- TBMM ZC Devre:2, İçtima Senesi:4, C:19, İçtima:14, 25 Kanunuevvel 1341 [25 Kasım 1925]

Ek: 1924 – 1927 Yılları Arasında Bakanlar Kurulu'nun İstiklal Mahkemelerine Sevk Kararları

#	Tarih	Karar	BCA Kaynak
1	5/3/1925	Takrir-i Sükun Kanunu gereğince Emekli Yrb. Ali Ruhi, Şükrü Oğuz, Ata Çelebi, Üsküplü Salih Paşa ile Resul Hoca isimli kişilerin İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :1583 Dosya : Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.12..13.
2	22/3/1925	İstanbul'da asayişini bozan üç kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1687 Dosya :93-36 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.17..18.
3	25/3/1925	Mehmed'in, Sirkeci Şimendifer İskelesi Hamal başlığına tayini dolayısıyla, asayişini ihlal eden hamalların İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :1689 Dosya :93-37 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.17..20.
4	25/3/1925	Mersin Nüfus Başkatişi Şadi'nin gericiği körükleyici konuşmasından dolayı İstiklal Mahkemesi'ne sevk.	Sayı :1691 Dosya :90-39 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.18..2.
5	25/3/1925	İstanbul'da hükümet aleyhine konuşan Hacı Haşim oğlu Mehmed Ali'nin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1692 Dosya :93-39 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.18..3.
6	28/3/1925	Kütahya'dan Ankara'ya gönderilen ve sarhoş olarak polise satılan Parmaksız İbrahim'in İstiklal Mahkemesi'ne sevk.	Sayı :1719 Dosya :93-40 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.19..11.
7	29/3/1925	Hacı Bektaş sülalelerinden olduğu iddiasıyla ülkede asayişsizlik ve huzursuzluk çıkaran Mustafa Çavuş ve Veli Dede isimli şahısların İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1735 Dosya :90-41 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.20..7.
8	29/3/1925	Huzur bozucu hareketlerinden dolayı Süleyman Sırrı, Ziya, Şeyh Selim ve altı arkadaşının İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :1737 Dosya :90-42 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.20..9.
9	29/3/1925	İsyan hareketi lehinde propaganda yapan, 41. A. 1. Tb. 4. Bl. Atg'm. Nizameddin ve arkadaşı Makinist Edhem'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :1741 Dosya :90-43 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.20..13.
10	29/3/1925	Asayişsizliğe sebep olan, İstanbul-Bayezit'te manavlık yapan Şükrü, karısı Fatma Nermin ve kardeşi Sadık'ın Ankara İstiklal Mahkemesi'ne sevkleri.	Sayı :1745 Dosya :93-41 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.20..17.
11	15/4/1925	Tanin gazetesinin, yanlış haber vermesinden dolayı yayınının durdurulması ve İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1782 Dosya : Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.22..15.
12	12/4/1925	Victol adındaki kelebek hastalığı ilacını Anadolu'da satarken ülkenin huzur ve sükununu bozucu davranışlarda bulunan Osman Daver ve kardeşi Nihad'ın İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :1783 Dosya :90-44 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.22..17.
13	28/3/1925	Sarhoş olarak hükümet aleyhinde konuşan Galata rıhtımında hamallar onbaşısı Pötürgeli Yusuf oğlu Mustafa'nın İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1796 Dosya :93-42 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.23..10.
14	29/4/1925	İsyan hareketine karşı Şeyh Şemseddin ve diğer isyan liderlerinin afisteğinin kabul edilmeyeceği ve İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :1823 Dosya : Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.24..17.
15	29/4/1925	Halfeti'de belediye seçimleri sebebiyle huzur ve sükunu kaçıran 5 kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1828 Dosya :93-43 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.25..2.

16	29/4/1925	Ceyhan'ın Sarıbahçe köyünden Çerkez Salih ortağı 1316 do-ğumlu Emin'in Cumhurbaşkanı'nın resmini yırtması sebebiyle İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1834 Dosya :93-44 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.25..8.
17	6/5/1925	Huzur ve sükunu kaçıran Çineli Hasan Çavuş ile izmirli İsmail'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1872 Dosya :93-45 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.27..6.
18	6/5/1925	Kürt Mehmed adlı kişinin Şeyh Said'in arkadaşı olduğunu söyleyip huzur ve sükunu ortadan kaldıracı davranışlarda bulunduğundan İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1879 Dosya :90-45 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.27..13.
19	6/5/1925	Mustafa adlı kişinin İstanbul'da polisi küçük düşürücü fiillerde bulunmasından dolayı İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1882 Dosya :93-46 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.27..16.
20	6/5/1925	Huzur ve sükunu bozucu davranışlarda bulunan sabıkalı Midilili Osman, Mustafa ve polislikten kovulan Abdurrahman adlı kişilerin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1889 Dosya :93-47 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.28..2.
21	10/5/1925	250 kişilik bir çete kurarak huzur ve sükunu bozucu davranışlarda bulunan Niğde'nin Bor ilçesinden Muhacir Ali ve arkadaşlarının İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1893 Dosya :91-78 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.28..6.
22	13/5/1925	Bursa'da yayımlanan Yoldaş gazetesinin yayımının durdurulması ve mesulmüdürü ile sahibinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1919 Dosya : Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.29..12.
23	13/5/1925	Sarhoş olarak vatan ve millet aleyhinde konuşan Tekfurdağlı İbrahim Salih'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1925 Dosya :93-48 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.29..18.
24	24/5/1925	İstanbul'da Rumca yayımlanan Polinya gazetesinin yayımının durdurulması ve sorumlu müdürünün İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1947 Dosya :86-58 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.30..20.
25	24/5/1925	Giresun'da polise karşı silah kullanan Kara Mustafa oğlu Koç İbrahim'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1955 Dosya :91-79 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.31..8.
26	24/5/1925	İstanbul'da yayımlanan Resimli Ay dergisinde kanuna aykırı yayın yapan Safaeddin Rıza ve dergi sahibinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1958 Dosya :93-49 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :13.31..11.
27	31/5/1925	Zabıta kuvvetlerine silah kullanarak karşı gelen Arnavut Şaban oğlu Hüseyin ile Kara Mehmet ve arkadaşlarının Takrir-i Sükun Kanunu gereği İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :1982 Dosya :91-80 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.32..14.
28	27/5/1925	Mustafakemalpaşa ilçesinin Tepecik köyü muhtarını katlede- rek aşayışı bozan 5 kişinin Takrir-i Sükun Kanunu gereği İstiklal Mahkemesi'ne sevkleri.	Sayı :1989 Dosya :91-81 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.33..1.
29	27/5/1925	Denizli Jandarması erlerinden Sadık'ı öldüren Çulbeyzade İsmail ve arkadaşlarının Takrir-i Sükun Kanunu gereği İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :1991 Dosya :91-82 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.33..3.
30	3/6/1925	Takrir-i Sükun Kanunu'na aykırı hareket eden Konyalı Seyid ve suç ortaklarının İstiklal Mahkemesi'ne sevkleri.	Sayı :2010 Dosya :91-83 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.34..2.
31	3/6/1925	Zabıtaya karşı gelen Milaslı Rifat Ağa, oğlu Vahid ve arkadaşı Salih'in İstiklal Mahkemesi'ne sevkleri.	Sayı :2011 Dosya :91-84 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.34..3.

32	31/5/1925	İstanbul'da yayımlanan Akbaba Gazetesi'nin 252.sayısındaki Meşhedinin Köpeği başlıklı yazı sebebiyle, İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :2012 Dosya :86-59 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.34..4.
33	3/6/1925	Sarhoş olarak hükümetin manevi şahsiyetini küçük düşürücü hareketlerde bulunan Suhpî'nin İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :2029 Dosya :93-50 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.35..1.
34	7/6/1925	Zabıta memurlarına hakaret ederek Takrir-i Sükun Kanunu'na muhalif harekette bulunan İstanbullu İsmail Hakkı oğlu Rıdvan'ın İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2039 Dosya :93-51 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.35..11.
35	10/6/1925	Antalya'nın Karaaliler köyüne baskın yapmakla Takrir-i Sükun Kanunu'namuhalif hareket eden Isparta'nın Lagos köyünden Mehmed oğlu Mustafa, Rıza oğlu Kôr Raşid ve arkadaşlarının İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2060 Dosya :91-85 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.36..12.
36	10/6/1925	Kırşehir tüccarlarından Hacı Mehmed ve eşini katleden Ahmed Çavuş ve arkadaşlarının İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2069 Dosya :91-86 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.37..1.
37	10/6/1925	Çeşitli suçlardan sanık Ünyeli Abaza Aziz ve arkadaşlarının İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2072 Dosya :91-87 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.37..4.
38	10/6/1925	Çeşitli suçlardan sanık Mecidiye Kürtlerinden Hüseyin Ağa oğlu Hafız ve arkadaşlarının İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2075 Dosya :96-34 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.37..7.
39	10/6/1925	Takrir-i Sükun Kanunu'na muhalefet eden Düzce'nin Çerkesaynalı köyünden Hacı Ömer oğlu Topal Bekir'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2076 Dosya :92-63 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.37..8.
40	10/6/1925	Erzincan postasına taarruz eden Muto oğlu Veli ve arkadaşlarının İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2077 Dosya :91-88 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.37..9.
41	17/6/1925	Dağistanlı Davud'un Takrir-i Sükun Kanunu'na aykırı hareketinden dolayı İstiklal Mahkemesine verilmesi.	Sayı :2133 Dosya :93-52 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.40..5.
42	24/6/1925	İran uyruklu Resul oğlu Muhammed'in Takrir-i Sükun Kanunu'na aykırı hareketinden dolayı İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2165 Dosya :93-53 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.41..17.
43	1/7/1925	Adana, Trabzon ve Samsun'da usulsüz istifa ve mazeretsiz görevini terkeden telgraf muhabere memurlarının İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :2180 Dosya :134-22 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.42..12.
44	1/7/1925	Kastamonu ve Çankırı'da şakillik eden Eğri Ahmed'in firarını temin eden Boyalı Nahiyesi eski Müdürü Tefik Efendi ile kardeşi Hayrullah'ın İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :2196 Dosya :91-89 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.43..8.
45	26/7/1925	Yurtiçi ve dışında ülkemiz aleyhinde faaliyette bulunan 16 kişinin Takrir-i Sükun Kanunu gereği İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2224 Dosya :92-64 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.44..16.
46	19/7/1925	Takrir-i Sükun Kanunu'na aykırı faaliyette bulunan Laz Osman'ın İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2226 Dosya :92-65 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.44..18.
47	19/7/1925	Sarhoş olarak görevli Jandarmaya hakaret eden Simav ilçesinde sakin 4 kişinin İstiklal Mahkemesine sevki.	Sayı :2234 Dosya :92-66 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.45..5.

48	19/7/1925	Hükümet ve İstiklal Mahkemesi'ne hakarete bulunan Şükrü oğlu Asım'ın İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2236 Dosya :93-54 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.45..7.
49	15/7/1925	Hükümet aleyhinde konuşan Poyrazlı İhsan ve arkadaşlarının İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2239 Dosya :93-55 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.45..10.
50	29/7/1925	İstiklal Mahkemesi'nce mahkum edilen Geredeli Hacı Emin aleyhinde şahitlik yaptığı İçin Molla Hasan'ın evine girerek 2 kişiyi öldüren adı geçenin akrabalarının İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :2270 Dosya :91-91 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.47..2.
51	29/7/1925	Sivas dolaylarında şakilik yapan ve takibe çıkan askerlerimizi katleden bazı şakillerin İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :2280 Dosya :91-92 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.47..12.
52	29/7/1925	Maraş ve Cebelibereket illerinde baskınlar düzenleyerek gasp ve hırsızlık yapan şakilerin İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :2281 Dosya :91-93 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.47..13.
53	29/7/1925	Söke civarında şakilik yapan Kürt İbrahim, Çerkez Süleyman ve Çerkez Receb ile arkadaşlarının İstiklal Mahkemesine sevki.	Sayı :2284 Dosya :91-94 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.47..16.
54	2/8/1925	Ankara'nın Macun Çiftliği'nde bir ihtiyarı yaralayan Seyf oğlu Hasan'ın İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2290 Dosya :91-95 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.48..2.
55	29/7/1925	Silah kaçakçılığı ve Kürtçülük yapan Erzincanlı Mehmed oğlu Kürt Hüseyin'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2293 Dosya :92-67 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.48..5.
56	5/8/1925	Sarhoşluk esnasında istiklal Mahkemesi ile Hükümete lisansen tecavüzde bulunan Hamza oğlu Mehmed'in İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :2304 Dosya :93-56 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.48..16.
57	5/8/1925	Memleketin huzur ve asayişini ihlal eden Dakicik oğullarından Mehmet oğlu Ali ile arkadaşı ismail oğlu Deli Abdurrahman'ın İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2305 Dosya :92-68 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :14.48..17.
58	5/8/1925	Bir haneye tecavüz ve tahdit suçundan; Kırcaoğlu Ali Çavuş ile kardeşi Osman'ın İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2312 Dosya :93-57 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.49..4.
59	5/8/1925	Fatih'te bir kadına saldıran ve Takrir-i Sükun Kanunu'na aykırı harekette bulunan Hüseyin oğlu Vahid'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2314 Dosya :93-58 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.49..6.
60	5/8/1925	Takrir-i Sükun Kanunu'na aykırı harekette bulunan Sarı İhsan adlı kişinin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2315 Dosya :93-59 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.49..7.
61	19/7/1925	Şaki İbrahim Haydar Çetesi'nde faaliyet gösteren Maraşlı Kara Silo ve arkadaşı Vakkas adlı kişilerin İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2324 Dosya :91-97 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.49..16.
62	26/8/1925	Sancaklı köyünde halkı soyan köy bekçisi Yahya ve arkadaşlarının İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2388 Dosya :91-88 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.53..1.
63	26/8/1925	Köy halkını silahla tehdit edip, 2 kişiyi katleden Sancak köyünden Hacı Mustafa oğlu Hatib Ahmed ile yalancı şahit Ali oğlu Sadık'ın İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2394 Dosya :91-100 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.53..7.
64	26/8/1925	Devamlı şakilikle meşgul olan Eğri Ahmed ve arkadaşlarının İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2395 Dosya :91-101 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.53..8.

65	26/8/1925	Tokat ve civarında şakilik yapan bazı kişilerin İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2398 Dosya :91-102 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.53..11.
66	26/8/1925	Maraş'ta eşkiyaya yataklık eden veya bizzat eşkiyalık yapan bazı kişilerin İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2402 Dosya :91-103 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.53..15.
67	26/8/1925	Gaziantep'te bazı köyleri ve karakolları basarak cinayet işleyen Cezzar İbrahim Çetesi mensupları ve bunlara yataklık edenler ile TilkilerAşireti'nden yakalananların İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :2405 M Dosya :91-104 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.53..19.
68	26/8/1925	İzmir ve Aydın havalisinde şakilere yataklık eden Hüseyin oğlu Mehmed ile Süleyman oğlu Mehmed'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2406 Dosya :91-105 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.53..20.
69	2/9/1925	İstanbul'da Abdünnafi'nin Tahrir-i Sükun Kanunu'na muhalefet etmiş olmasından dolayı İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2412 Dosya :92-69 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.54..6.
70	30/8/1925	Ereğli'de yerli halk ile Trabzonlu ve Rizeli bazı kişiler arasında çıkan çatışmada rol oynayanların İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2422 Dosya :91-106 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.54..16.
71	26/8/1925	Haymana'nın Yümsüzşerefli köyünde kalan Buğurcuoğullarından İbrahim oğlu Hacı Süleyman'ın Takrir-i Sükun Kanunu mucibince İstiklal Mahkemesine verilmesi.	Sayı :2423 Dosya :91-107 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.54..17.
72	6/9/1925	Karaisalı'da Aktaşlı Ali Efendi ile karısını öldüren 10 kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2439 Dosya :91-108 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.55..13.
73	9/9/1925	Darende Belediye Başkanı Mustafa'nın katillerinden 5 kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2442 Dosya :91-109 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.55..16.
74	6/9/1925	Bayramiç'te bulunan 40. Alaydan, silahlı olarak kaçarak suç işleyen üçerin İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2444 Dosya :54-81 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.55..18.
75	6/9/1925	Maraş'ta ölü olarak ele geçirilen Candaroğlu İbrahim çetesi mensuplarından geride kalan ve eşkiyalığa devam eden bazı kişilerin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2445 Dosya :91-110 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.55..19.
76	13/9/1925	İzmir'de bazı ordu mensuplarına saldırdı bulunan kişilerin İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2468 Dosya :91-111 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.57..4.
77	16/9/1925	Kaçakçılık yapan Ömer oğlu Rıza ve arkadaşı Bayındırlı Mehmed Ali'nin İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2518 Dosya :93-61 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.59..14.
78	20/9/1925	1920 yılından beri Bozok havalisinde eşkiyalık yapan ve müfreze subaylarını öldüren 15 kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2544 Dosya : Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.60..20.
79	20/9/1925	İzmit çevresinde halkın huzur ve sükununu kaçıracı davranışlarda bulunan Arnavut Haydar'ın İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2547 Dosya :91-113 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.61..3.
80	23/9/1925	Altınova'nın çakmak mevkiindeki sebze bahçesini basan Arap Sadık oğlu Hakkı ile Necati, Rifat ve Refik adlarındaki 4 kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2561 Dosya :91-114 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.61..17.

81	27/9/1925	Maraş ili Meclis-i İdare Üyelerinden Hacı Mehmed ile karısını öldüren katillerin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2567 Dosya :91-115 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.62..3.
82	27/9/1925	Bursa'da Topçu Er İsmail oğlu Ahmed'i öldüren Korucu Hüsam'ın İstiklalMahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2574 Dosya :91-116 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.62..10.
83	30/9/1925	Şark isyanının bastırılması için cepheye gönderilen ve Asker Ali'nin karısına tecavüz eden Borlu Tevfik'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2578 Dosya :93-62 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.62..14.
84	27/9/1925	Başındaki sarığı çıkarmama hususunda direnen Kasaba'nın Minnetşiyapa Mahallesi'nden Ömer oğlu Mehmed'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2579 Dosya :93-63 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.62..15.
85	30/9/1925	Torbalı'nın Kaplancık köyünde bir çok evi basan 5 kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2584 Dosya :91-117 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.62..20.
86	27/9/1925	Üsküdar'ın Polonezköy muhtarının hanesini basan 7 kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2595 Dosya :91-118 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.63..11.
87	27/9/1925	Ölü eşkiya Kerhanlı Ali'nin arkadaşlarından Kürt Ahmet, Deli Mehmed, Kör Hüseyin ve bunlara yataklık edenlerin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2597 Dosya :93-64 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.63..13.
88	4/10/1925	Adapazarı-Hendek arasında bir otomobili silah tehdidi ile soyan Uzuncaormanlı Abaza Aziz ile Altındış Mehmed'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2602 Dosya :91-119 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.63..18.
89	4/10/1925	İzmir'de Polis Ömer Vehbi ve Zabit Cemal efendileri öldüren Üsküplü Recep oğlu Ali ile Milaslı Ali oğlu Tevfik'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2603 Dosya :91-120 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :15.63..19.
90	11/10/1925	Şaki Ali Çavuş'a yataklık eden 6 kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2627 Dosya :91-121 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.65..2.
91	11/10/1925	Mahalli halka zulüm yapan Akşehir'in Hatırlı nahiyesinden Hacı Efendi'nin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2628 Dosya :91-122 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.65..3.
92	11/10/1925	Bayındır'ın Has köyünden Hacı Hüseyin oğlu Veli'nin evini basan ve parasını gasbeden, Emir Hüseyin ile 4 arkadaşının ve Eskici Tevfik'in Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2629 Dosya :91-123 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.65..4.
93	11/10/1925	Yemen Mebus adayı eski Komiser Muavini Yemenli Yusuf'un, dini istismarsuçundan dolayı İstiklal Mahkemesi'ne sevkı.	Sayı :2631 Dosya :93-65 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.65..6.
94	11/10/1925	Yunanistan lehine komitecilik yapan İstanbul Ortaköy'de Merkez Eczanesi sahibi İstefan İspason'un İstiklal Mahkemesi'ne sevkı.	Sayı :2638 Dosya :92-71 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.65..13.
95	14/10/1925	Gaziantep gençlerini küçük düşürücü harekette bulunan Çakıldaklı Haliloğlu Ahmet ve arkadaşlarının Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2641 Dosya :93-66 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.65..16.
96	14/10/1925	Silahlı ve toplu olarak Zile ilçesinin Bayır köyünü basan,Tokat'ın Karni ve Karacaviran köyünden üç kişinin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2642 Dosya :91-124 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.65..17.

97	14/10/1925	Hendek'le Düzce arasında posta soyup yolcuların paralarını gasbeden 6 kişinin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2643 Dosya :91-125 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.65..18.
98	11/10/1925	Dini siyasete alet eden Orhangazi ilçesinin Reşadiye köyünden Dağıstanlı Şeyh Şerafeddin'in Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2644 Dosya :93-67 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.65..19.
99	18/10/1925	Doğu Anadolu'dan orta Anadolu'ya yayılan inek vebası mücadelesinde çalışırken, kasıtlı olarak görevini terk eden Ankara baytarlarından Hüsnü'nün İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2647 Dosya :93-68 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.66..2.
100	21/10/1925	Adana'nın huzur ve sükununu bozan kişilerin İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2668 Dosya :93-69 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.67..3.
101	21/10/1925	Ordu eşrafından Poyrazzade Mehmed'i öldüren 11 kişinin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2669 Dosya :91-126 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.67..4.
102	4/11/1925	Şapka Kanunu'na Muhafet ve asker yaralamak suçlarından, Alaşehir'de oturan Florina göçmenlerinden Kazım'ın Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2706 Dosya :91-128 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.69..1.
103	4/11/1925	Akhisar ilçesi Marmara nahiyesinde Jandarma Karakol Komutanını katleden Susurluk'un Balıklıdere köyünden Bakkal İsmail oğlu Çerkez Rifat ile Şaban oğlu Tahir'in İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :2707 Dosya :91-129 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.69..2.
104	23/11/1925	Şapka Kanunu aleyhinde faaliyette bulunan Kayseri'de oturan 5 kişinin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2749 Dosya :93-70 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.71..4.
105	23/11/1925	Gümüşhane Milletvekilinin Şapka Kanunu yüzünden öldürüldüğü şayiasını yayarak zihinleri karıştıran, Sandıkcızade İsmail ile iki arkadaşının, kanuni takibatının İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2750 Dosya :93-71 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.71..5.
106	23/11/1925	Sinop yöresinde şakilere katılarak Şakir Çetesi'ne fişek tedarik etmekten sanık Ayancıklı Mehmet oğlu Mehmet'in Ankara İstiklal Mahkemesi'neverilmesi.	Sayı :2757 Dosya :91-130 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.71..12.
107	29/11/1925	Zonguldak'ın Ereğli kasabasında asılsız söylentiler yayarak zihinleri bulandıran Halveti Şeyhi Hacı Mehmed ile Mehmed Nasır'ın İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2758 Dosya :93-72 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.71..13.
108	23/11/1925	Asılsız, kasıtlı söylentiler yayarak toplum huzurunu bozan, Bozok Adliyesi müşavirlerinden Mehmed Çavuş'un Ankara İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :2759 Dosya :93-73 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.71..14.
109	15/11/1925	Yıllardanberi huzur ve sükunu bozması ile dikkati çeken Gaziantep'in Naş Köyünden Güranlı Aşireti mensubu Ali Ağa'nın Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2783 Dosya :96-37 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.72..18.
110	28/11/1925	Sivas'ta çeşitli cürümlere adı karışan 16 kişinin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2792 Dosya :91-131 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.73..7.
111	18/11/1925	İzmir Askeri Hastanesi Asabi Hastalıklar Mütahassısı Yzb. Cevdet'in kasten denizde boğulmasına yolaçan Burhaneddin hakkındaki kovuşturmanın İstiklal Mahkemesi'nce yürütülmesi.	Sayı :2793 Dosya :91-132 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.73..8.

112	18/11/1925	Hırsızlığa teşebbüsten suçlu Ömer oğlu Yakub, Ali oğlu Mahmud ve Arif oğlu Ali Sıdkı'nın Ankara İstiklal Mahkemesi'ne sevk edilmeleri.	Sayı :2795 Dosya :91-133 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.73..10.
113	18/11/1925	İstiklal Mahkemesi'nin manevi kişiliğini rencide eden davranışlarda bulunan, Yozgat eski telgraf memurlarından Necmeddin'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2796 Dosya :93-74 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.73..11.
114	18/11/1925	Eşkiya Molla Mehmet ve arkadaşlarının İstiklal Mahkemesine sevkleri.	Sayı :2798 Dosya :91-134 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.73..13.
115	18/11/1925	Ülkenin huzur ve sükununu ihlal edenlerden, Turşucu namıyla meşhur Ahmed oğlu Cemal ile arkadaşı Sabri oğlu Arif'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2802 Dosya :91-135 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.73..17.
116	18/11/1925	İstanbul Belediyesince yol genişletmek amacıyla yıktırılan Aya-yorgi Kilisesi'nin bu durumunu istismar ederek propaganda yapan Yorgi oğlu İstefan ile bir arkadaşının İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2804 Dosya :93-75 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.73..19.
117	29/11/1925	Huzur ve sükunu ihlal eden davranışları tesbit edilen Kavacık köyünden Şaki Hakkı oğlu Mehmet ve arkadaşlarının Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2811 Dosya :91-136 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.74..6.
118	29/11/1925	Tarabya Vapur İskelesi gişe memurunu tahkir eden ve adam yaralayan Mehmet Ali, Şaban oğlu Hasan ve Kemal oğlu İsmail'in Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :2818 Dosya :93-76 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.74..13.
119	2/12/1925	Borsa'da kambiyo spekülasyonuna sebebiyet veren Rafail Horen'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2824 Dosya :93-77 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.74..19.
120	2/12/1925	Feriköy'de huzur ve sükunu bozucu davranışlarda bulunan 5 kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2846 Dosya :91-137 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.76..1.
121	2/12/1925	İskilip Jandarma erlerinden birini tehdit eden Çorumlu Hasan oğlu Deli Hasan'ın, Ankara İstiklal Mahkemesi'ne sevk.	Sayı :2855 Dosya :93-78 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.76..10.
122	7/12/1925	Kars Jandarma takım komutanını pusuya düşürerek öldüren, 6 kişinin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2864 Dosya :91-138 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.76..19.
123	9/12/1925	Düzce ilçesinde halka zulüm yapan Düzceli Gazi oğlu Kemal ile arkadaşlarının Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2865 Dosya :91-139 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.76..20.
124	9/12/1925	Huzur ve asayiş bozan, Aşkale'den Dum oğlu Mustafa ile Tercan'dan Çadır Ali'nin İstiklal Mahkemesi'ne sevkleri.	Sayı :2866 Dosya :91-140 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.77..1.
125	7/12/1925	Kadıköy'de Cumhuriyet İdaresi aleyhinde faaliyette bulunan, Tatar Ahmed'in Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2872 Dosya :93-79 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.77..7.
126	7/12/1925	Maraşlı Sarkadızade Rıza'yı katleden Gökçeoğullarından Osman ve arkadaşı Bekir'in Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2874 Dosya :91-141 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.77..9.
127	13/12/1925	Piyasada spekülasyona yolaçan Rekabahtî'nin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2882 Dosya :93-80 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.77..17.
128	13/12/1925	Şakilik yapan ve halkın huzurunu bozan 14 kişinin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne sevk.	Sayı :2884 Dosya :91-142 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.77..19.

129	13/12/1925	Kürtçülük amacı ile memleketin huzur ve sükununu kaçıran bazı kişilerin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2887 Dosya :91-144 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.78..2.
130	20/12/1925	Kız kaçırma suçundan sanık Tokatlı Kunduracı Muhlis ile arkadaşı Salih'in Ankara İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :2900 Dosya :93-81 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.78..15.
131	20/12/1925	Huzur ve sükunu bozan suçlar işleyen Antepli Tüccar Ahmet oğlu Arif ve Şerif ile Berber Hüseyin'in Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :2902 Dosya :93-82 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :16.78..17.
132	6/1/1926	Çeşitli suçlardan sanık İzmirli Marko oğlu Sarafım (Şerif Ali) ile arkadaşları Entranik, Maksud ve Proderomus'un Ankara İstiklal Mahkemesine havale edilmesi.	Sayı :2968 Dosya :91-150 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :17.82..2.
133	23/1/1926	Cumhuriyet idaresi aleyhinde bulunan Şükrü'nün Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3071 Dosya :93-89 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :17.87..6.
134	31/1/1926	Reşitpaşa Vapuru'ndaki seyyar postadan çalınan 20 bin liranın sanıklarından 5 kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3090 Dosya :93-90 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :17.88..5.
135	31/1/1926	Hükümet aleyhinde konuşan Hopa inşaat Taburu erlerinden Yako'nun Ankara İstiklal Mahkemesine verilmesi.	Sayı :3095 Dosya :93-91 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :17.88..10.
136	31/1/1926	İsyan hareketından önce iki sandık fişek ile İstanbul Sevkiyat ambarından muşamba çalan 5 kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3096 Dosya :93-92 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :17.88..11.
137	31/1/1926	Şakilik yapan Konya Ereğlisi'nin Adatepe köyünden Halil oğlu Mehmed'in Ankara İstiklal Mahkemesine verilmesi.	Sayı :3097 Dosya :93-93 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :17.88..12.
138	31/1/1926	Şapka inkılabı aleyhinde bulunan Mehmed Fahri'nin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3110 Dosya :93-94 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :17.89..5.
139	31/1/1926	Gizli çete kurarak huzur ve sükunu kaçıran Devrek Belediye Başkanı Rifat ile 6 arkadaşının İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3119 Dosya :93-95 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :17.89..14.
140	21/3/1926	Bursa Hapishanesi Müdürünü görevi başında öldüren mahkum Hamdi'nin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3354 Dosya :91-151 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :18.20..12.
141	6/4/1926	İstanbul'da Erenköy ve Tavşanlı köylerinde devletin zabıta kuvvetlerine karşı gelen tütün kaçakçılarının İstiklal Mahkemesi'ne sevkleri.	Sayı :3440 Dosya :207-7 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :18.24..18.
142	25/4/1926	Bilecik'te bir eve girerek hane halkının tamamını öldüren Arnavut Selim oğlu Ahmed ile arkadaşlarının Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3489 Dosya :91_152 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :18.27..8.
143	6/5/1926	Huzur ve sükunu kaçırıcı davranışlarda bulunan Bandırma'nın Soğuklusağır köyünden Muhtar Şakir oğlu Mehmed ile arkadaşlarının İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3515 Dosya :91-153 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :18.28..14.
144	6/5/1926	Kısmi seferberlikte bir askere sahte vesika vermekten sanık Konya Askere Alma Şubesi Yazıcısı Ahmed oğlu Hasan ile buna aracılık yapan Keçeci İbrahim'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3518 Dosya : Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :18.28..17.
145	6/5/1926	Kendisine Şapka Müfettişi süsü vererek Çorum ve Sungurlu'da ahaliden para cezası alan Gazioğullarından Süleyman oğlu Ahmed ile arkadaşlarının Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3520 Dosya :93-96 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :18.28..19.

146	6/5/1926	Kısmi seferberlikte sahtekarlık suretiyle bir erin terhisine sebebiyetveren Konya Askerlik Şubesi yazıcılarından Vahideddin'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3522 Dosya :54-87 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :19.29..1.
147	6/5/1926	Huzur ve sükunu bozan davranışlarda bulunan Kürüm köyünden Şaki Ahmed,kayınpederi Yusuf ve oğlu Ömer'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3545 Dosya :91-154 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :19.30..4.
148	6/5/1926	Huzur ve sükunu bozucu davranışlarda bulunan Kürüm köyünden Yusuf Ağa'nın damadı Şaki Ahmed, kayınpederi Yusuf ve oğlu Ömer'in İstiklal Mahkemesi'ne sevk.	Sayı :3602 Dosya : Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :19.33..2.
149	17/5/1926	Reis Ali Ağa'nın kaybolmasında rol oynadıkları gerekçesi ile haklarında Malatya Bidayet Mahkemesinde dava açılan şahısların İstiklal Mahkemesine sevk.	Sayı :3619 Dosya :91-155 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :19.33..19.
150	25/5/1926	Tavas İlçesinde halkın huzur ve sükununu bozucu davranışlarda bulunanKızbekiroğlu İbrahim ile onbeş arkadaşının Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :3664 Dosya :91-156 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :19.36..5.
151	13/6/1926	Askeri sır vererek ordu aleyhinde çalışan stajyer Dişhekimi Yusuf Payda'nın İstiklal Mahkemesi'ne sevk.	Sayı :3735 Dosya :89-24 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :19.39..16.
152	28/7/1926	Bitlis'in Hizan ilçesinde huzur ve sükunu kaçırıcı davranışlarda bulunan Şeyh adındaki kişilerin Şark İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :3884 Dosya :91-157 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :20.47..5.
153	28/7/1926	Nazilli'de huzur ve sükunu kaçırıcı davranışlarda bulunan 7 kişinin İstiklal Mahkemesine verilmesi.	Sayı :3919 Dosya :91-158 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :20.48..20.
154	11/8/1926	Aydın'da huzur ve sükunu kaçırıcı davranışlarda bulunan eşkiyadan Mustafa Ali ile Bozdoğan'ın Pınarlı köyünden Mehmet Çavuş'un İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :4014 Dosya :91-159 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :20.53..15.
155	29/8/1926	Devamlı huzur ve sükunu kaçırıcı Adanalı Parlak Mehmed'in İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :4049 Dosya :93-97 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :20.55..10.
156	3/10/1926	Cumhuriyet Halk Fırkası Dört Yol Şubesi Başkanı'nı öldürenlerin İstiklal Mahkemesine verilmesi.	Sayı :4188 Dosya :91-160 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :21.62..12.
157	27/10/1926	Huzur ve sükunu ihlal eden Narınceli Haydar Ağazade Hacı Derviş oğlu Ali adlı kişinin İstiklal Mahkemesine verilmesi.	Sayı :4271 Dosya :91-162 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :21.66..15.
158	14/11/1926	Tokat'ta huzur ve sükunu kaçırıcı davranışlarda bulunan Zileli Kel Bekir ile arkadaşı Hamdi'nin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :4314 Dosya :91-163 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :21.68..18.
159	14/11/1926	Bursa'da huzur ve sükunu kaçırıcı davranışlarda bulunan 5 kişinin İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :4320 Dosya :91-164 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :21.69..4.
160	17/11/1926	Huzur ve sükunu kaçırıcı davranışlarda bulunan Turşucu Cemal adlı kişinin Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :4336 Dosya :93-98 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :21.69..19.
161	3/11/1926	Uşak Şeker Fabrikası inşaatında görevli Em. Bnb. Ferid Bey'i öldüren işçi Muşlu Ahmed'in Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :4379 Dosya :91-166 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :21.72..2.

162	5/12/1926	Denizli-Tavas yolunda soygun yaparak huzur ve sükunu bozan Karaağaçlı şaki Ali ile beş arkadaşının İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :4425 Dosya :91-165 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :22.74..9.
163	15/12/1926	Mudanya'da huzur ve sükunu bozucu davranışlarda bulunan Ali ile arkadaşı İsmail ve Halil'in İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :4482 Dosya :91-167 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :22.77..7.
164	26/12/1926	Kozan'da halkın huzur ve sükununu bozan, Hocazade İzzet Efendi ve 4 arkadaşının İstiklal Mahkemesi'ne sevki.	Sayı :4533 Dosya :92-80 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :22.79..17.
165	23/1/1927	Bilecik'te huzur ve sükunu bozucu davranışlarda bulunan Gönenli Tahir ile İzmitli Kemal'in Ankara İstiklal Mahkemesi'ne verilmesi.	Sayı :4624 Dosya :91-169 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :22.84..6.
166	16/2/1927	Hekimhan'da jandarma şehid eden, huzur ve sükunu bozucu davranışta bulunan bazı kişilerin Şark İstiklal Mahkemesi'ne verilmeleri.	Sayı :4769 Dosya :91-171 Fon Kodu :30..18.1.1 Yer No :23.10..11.

Kaynak: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)